

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE
CUPRINZÂND ȘI BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICE A „ASTREI“

Anul II   Comitetul de direcție: V. Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, G. Bogdan Duică,
I. Lupaș, O. Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă și Ion Clopoșel   Exemplarul

Nr. 25   CLUJ, DUMINECĂ 21 Iunie 1925   Lei 12

C U P R I N S U L :

PROBLEMA CULTURII: Astra în Basarabia	Onisifor Ghibu
PROBLEME SOCIALE: Limbile minoritare și reforma administrativă	N. Dașcovici
Cetind cărțile noi	Gavril Todică
POLITICA EXTERNĂ: Diplomație veche, diplomație nouă .	Nic. Tolu
ACTUALITĂȚI: Premiul de istoriografie literară	Sextil Pușcariu
O autoritate: G. Bogdan-Duică	H. Trandafir
La moartea lui Gh. Dima	Ion Clopoșel
Doliul Brașovenilor	Ioan Pricu
Viața și opera lui Gh. Dima	*
Presa în slujba culturii	H. Trandafir
DISCUȚII LITERARE: Ch. Drouhet: Vasile Alexandri și scriitorii francezi	G. Bogdan-Duică
BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICE A ASTREI: Spre orizonturi noi	Comitetul
PROBLEME ECONOMICE: Săptămâna economică-financiară: (Transportul cerealelor. — Expoziție de mobile aradană. — Impunerea întreprinderilor. — Ungaria și întreprinzătorii supuși români. — Jocurile de noroc. — Exportul agricol pe 1924 — Legături materiale între Ardeal și Vechiul regat. — Camerele muncii)	N. Ghiulea
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Producția Conservatorului. — Revista Generală a Învățământului. — Revista Teologică	B. & B.
CRONICI DIVERSE: Comemorarea lui Vlaicu. — O satisfacție pentru Basarabeni. — Nou avânt pentru cercetarea problemelor sociale și economice. — Colegii absolvenți ai Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov. — Institutul de studii „Societatea de mâine”. — Marea criză materială — Despre aspectul său social.	

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8
Abonamente: pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: V. Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, G. Bog-dan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghiu, M. Șerban, N. Ghiulea V. C. Osvadă și Ion Clopoșel.

Colaboratori: T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, Axente Banciu, A. P. Bănuț, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, O. Boitoș, I. Breazu, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăianu, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, Silviu Dragomir, I. Duma, A. Esca, Mircea Florian, I. Flueraș, Vladimir Ghidionescu, N. Hoiescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, dr. Axente Iancu, dr. I. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, dr. Ioan Iosif, dr. Victor Jînga, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Au-el Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuilă, Simion Măhedint, Ștefan Meșeș, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, dr. Ion Nandriș, Sabin Opreanu, Zenovie Păclișanu, Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Oclavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, dr. Cornel Radu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, dr. Dom. Stanca, Fl. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciu, Const. Sudețeanu, inginer Șuluțiu, Gavril Todică, D. Tomescu, Isaia Toțan, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voinea, D. Voinea, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezitanții în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: dr. Gh. Rusu și Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pael Grecu, redacția „Cartea Satelor”
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca

Careii-mari: prof. Ghergariu
In București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.

In Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

In Roma: N. Buta.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas
(Tohanul-vechiu)

Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean

Târgul-Mureș: Traian Popa

Maramureș: I. Bârlea și dr. V. Filipciuc

Mehadia: Coriolan Buracu

Hațeg: prof. Ștefan Gherman

Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa

Cohalm: protop. Emilian Stoica

Beiuș: protop. Petru E. Papp

Poiana-Sărată (Săcuime) pr. I. Răfiroiu

Săliște: prof. Alex. Iosof

BAIA ELISABETA

Piața M. Viteazul

DESCHISĂ ZILNIC

ALLO! AMERICA!

Este o revistă spirituală ce se va juca pe scena Teatrului Maghiar din Cluj de către compania directorului Gróf dela Oradea Mare! La Ghișeu se găsesc bilete de loterie ale Sindicatului presei române din Ardeal și Banat a 2 Lei.

Schmoll-Pasta

e cea mai bună cremă de ghețe

Brașov, Strada Lungă No. 59.

PENTRU

REZERVOARE

DE TOT FELUL - DE TOATE DIMENSIUNILE
PENTRU TOATE LICHIDELE
CEREȚI OFERTE LA

„ASTRA”

ASTRA PRIMA FABRICA ROMÂNĂ DE VAGDANE SI MOTOARE SA
UZINELE IN ARAD - DIR. GEN. IN BUCURESTI STR. L. CATARGIU 11.

Articlii de modă pentru bărbați, mărunțșuri, ciorapi, porțelan și sticlărie, cărucioare pentru copii și jucării, se pot afla în asortimentul cel mai mare și mai ieftin în Magazinul nostru.

GRATIS

puteți avea 3500 Lei, dacă veți cumpara orice la

Magazinul Parisien S. A.
Cluj, Calea Regele Ferdinand Nr. 12

deoarece Direcțiunea Magazinului Parisien S. A. a decis. ca să restituie cumpărătorilor săi o anumită cotă din venitul firmei și anume, în ziua de 25 a fiecărei luni

va trage la sorți în prezența notarului public 3 obiecte de valoare

puse la vedere publică în vitrina firmei și obiectul, ori contr. valoarea acestuia, îl predă câștigătorului norocos.

Bilete de loterie se vor da gratuit în magazinul nostru fiecărui cumpărător.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDACȚIA:
PIAȚA UNIRII 8 - TELEFON 308
CLUJ, DUMINECĂ 21 IUNIE 1925

Anul II Nr-ul 25
NUMĂRUL: LEI 12

„ASTRA” IN BASARABIA

Zilele Pogoririi Duhului Sfânt din acest an însemnează în analele bătrânei societăți culturale ardeleni o nouă etapă. După ce în anul precedent ea a trecut Carpații, în aceste zile ea a trecut și Prutul și, într'un anumit sens, și Nistrul, atingând ultima limită geografică a teritoriului românesc spre Orient.

Această expansiune a „Astrei” este un fenomen cu totul natural. Activitatea ei de șese decenii și jumătate, îndreptată nu numai spre luminarea neamului, ci mai ales spre întărirea solidarității lui sufletești, a impresionat atât de profund pe toți aceia cari au avut prilejul s'o cunoască, încât, era firesc ca ei să dorească a se apropia cât mai mult de ea și a se pune supt aripile ei ocrotitoare.

Nu poate fi mirare astfel că, cu prilejul înălțătoarelor serbări organizate astă toamnă în amintirea lui Avram Iancu, la Câmpeni, arhiepiscopul Basarabiei, I. P. S. Gurie, s'a văzut îndemnat a se adresa, în ședință publică, către M. S. Regele, președintele de onoare al Astrei, rugându-L să dispună ca „Astra” să meargă și peste Prut, ducând acolo în locul politicei, care a dezorganizat atât de mult frumoasa viață națională a Basarabiei, *mai multă cultură*. Și nu este de mirare că, la câteva luni după aceasta, revista *Luminătorul* din Chișinău, scria în numărul ei dela 1 Ianuarie: „*Astra să păsească hotărît peste culmile Carpaților spre noi, să bătătorească calea peste Prut până la Nistru și să îmbrățișeze cu căldură și cu înțelegere românească pe frații basarabeni*”.

Chemată cu atâta stăruință, Astra nu putea să nu meargă la frații ei de peste Prut, și astfel o delegație a ei, constatătoare din dd. V. Goldis, O. Goga, I. Lupas, T. Brediceanu, Dr. I. Beu și scriitorul acestor

rânduri, a plecat, în zilele de Rusalii, la Chișinău spre a lua contact cu conducătorii vieții culturale din Basarabia și a discuta împreună modalitățile după cari s'ar putea înjgheba acolo o activitate culturală și națională sistematică, cum a fost și este cea săvârșită de Astra în Transilvania.

*

Delegații „Astrei” știau dela început foarte bine că Basarabia suferă de o serie întreagă de neajunsuri mari, cari sunt produse pe deoparte de apăsarea străină îndelungată, pe de alta de lipsa înțelegerii stărilor sufletești speciale de acolo din partea guvernărilor țării. Ei își dăduseră, deci, din capul locului seamă că dela mergerea lor în Basarabia unii așteaptă mai mult decât ei li-ar putea da și că deci, s'ar putea întâmpla ca aceasta să fie, la urmă pentru Basarabeni, un nou prilej pentru mari desiluzii.

În astfel de împrejurări, delegații „Astrei” și-au impus dintru început să nu se lanseze la roluri riscate, ci să se mențină în cadre de simpli observatori și sfătuitori, lăsând și răspunderea și activitatea în sarcina localnicilor. Deși Astra are în Basarabia două despărțăminte ale ei, (la Cetatea Albă și la Izmăil) — cari ambele au fost create de elemente locale, fără știrea prealabilă a Centrului dela Sibiiu, — totuș delegații ei n'au consimțit nici după stăruințele repetate ale câtorva frunțași din Chișinău, în cap cu I. P. S. Gurie — ca Astra să-și întemeieze cu acest prilej organizații în Basarabia, ci ei s'au mulțumit să atragă atenția intelectualilor basarabeni asupra activității Astrei în Transilvania și să-i îndemne a trage din aceasta exemple și învățături pentru datoria lor față de Basarabia. Ei li-au arătat

că Astra a fost timp de șese decenii și mai bine vatra care a adunat în jurul ei pe toți intelectualii ardeleni dela sate și dela orașe, înculcându-le aceleași idei și aceleași metode de lucru; *ea a fost marea școală de naționalism, de sacrificiu, de disciplină și de unire*, prin care au fost învinse atâtea ispite, — ea a creat puternica solidaritate între toate straturile poporului român, mai presus de barierele sociale, politice și profesionale, făcându-l să poată înfrânge, la momentul dat, toate piedecile pe cari o stăpânire străină i le-a pus în cale cu cele mai criminale intențiuni.

*

Dacă Basarabia, scăpată de aproape opt ani de zile din lanțurile Rusiei, se prezintă azi cu stări de lucruri și cu stări sufletești aproape dezolante, cauza principală este că conducătorii ei n'au înțeles marea taină, pe care Ardelenii au înțeles-o aproape întotdeauna, că adevărată, *fără de unirea tuturor forțelor nu există biruință*. Au fost, ce e drept, și în Basarabia ultimilor ani o mulțime de inițiative nobile pe teren cultural, dar ele au fost de o foarte scurtă durată și s'au limitat la singuraticile localități, fără să angajeze la muncă ordonată toate acele multe forțe cari din fericire, există în Basarabia, dar cari se iroiesc aproape zadarnic. Astăzi nu există în întreaga provincie nici-o societate culturală în sensul propriu al cuvântului, — o societate care să fie a tuturor și pentru toți. Basarabia n'are o presă românească pusă în serviciul bine-lui public, deși dela 1918 încoace au apărut pe pământul ei cel puțin 30—40 de gazete, cari însă, toate și-au dat duhul înainte de ce ar fi putut aduce vre-un folos neamului și țării. În tot cuprinsul ei nu apare

nici-o singură revistă culturală sau științifică — în afară de vechiul „Luminător“ de cuprins religios. Dacă s'ar face o statistică comparativă, cred că s'ar putea dovedi că în Basarabia s'au făcut în timp de opt ani mai multe încercări de a crea o presă românească, de cum s'au făcut în Ardeal în timp de optzeci de ani — dela 1838—1918. Dar în acelaș timp s'ar vedea și marea deosebire dintre silințele ardelenesti și dintre cele basarabene: la noi avem gazete și reviste cari apar de peste 50 de ani, ca d. e. *Gazeta Transilvaniei*, care apare de 87 de ani, *Telegraful român*, care apare de 72 de ani și *Transilvania*, organul „Astrei“, care apare de 56 de ani, în vreme ce în Basarabia românească nici-o gazetă sau revistă n'a ajuns măcar la o vârstă pe care publicațiile românești o putuseră atinge subț Ruși!

In fața unor astfel de stări „Astra“ nu se putea simți îndemnată să înceapă pe răspunderea ei o acțiune în Basarabia. Tot ceea ce putea face, era să îndemne pe Basarabeni la unirea, coordonarea și disciplinarea forțelor lor în vederea unei acțiuni unitare, consistente și sistematice pe teren cultural, printr-o societate culturală proprie cu ramificații în întreaga provincie și cu un program care să corespundă nevoilor actuale ale acesteia. Această societate va putea apela apoi la „Astra“ și la oricare societate românească, fiind sigură de ajutorul lor.

Basarabeni au înțeles acest lucru și au ales un comitet provizor care să pregătească lucrurile în sensul acesta. Rămâne să se vadă de aici încolo de ce energie este capabil acest comitet. În tot cazul, dacă nu va ajunge la țelul dorit, trebuie să-i ia locul un alt comitet mai norocos, — căci o altă modalitate ducătoare la scop nu există. Încercările Administrației și ale unor societăți de dincoace de Prut, de a organiza cultura Basarabiei de sus în jos, pe cale birocratică, s'au dovedit ineficace, și experiența nu mai trebuie repetată din nou. Basarabeni nu mai trebuie tratați ca minori; ei au destule calități cari să le permită a se afirma în rând cu celelalte provincii. Dacă încercările de până acum n'au reușit, ele au fost cel puțin pline de învățăminte pentru viitor.

Delegații „Astrei“ au fost în mod

deosebit de plăcut surprinși de multe posibilități de afirmare pe cari Basarabia le oferă pe teren cultural și, dacă ei au fost potrivnici unei organizări premature a Astrei acolo, în schimb au aflat necesar ca să fie cooptați în secțiile științifice și literare ale Astrei 20 de membri activi și 50 de membri corespondenți din Basarabia, cari să lucreze mână în mână cu cei 100 de membri activi ardeleni și cu cei 200 de membri corespondenți pentru promovarea scopurilor Astrei la întreg poporul român.

*

În forma aceasta delegații Astrei au mulțumirea sufletească de a fi împlinit o dorință vie a fraților lor basarabeni și de a-și fi împlinit în acelaș timp și datoria față de societatea lor, care, prin acest contact cu Basarabia, înscrie fără doar și poate o nouă pagină în analele ei glorioase.

Dea Dumnezeu ca întâlnirea frățască dela Chișinău să însemneze și în istoria „Moldovenilor“ de peste Prut o nouă epocă, spre binele întregului Românism.

Cluj, 16 Iunie 1925

Onisfor Ghibu

PROBLEME SOCIALE

LIMBILE MINORITARE ȘI REFORMA ADMINISTRATIVĂ

Întârzierea reformei administrative de unificare, din cauza împrejurărilor variate și complexe de politică internă, n'a făcut decât să-i sporească importanța și urgența. Toată lumea a sfârșit prin a recunoaște că o asemenea întârziere este cu desăvârșire vătămătoare și stingheritoare pentru opera de încheiere și consolidare a Statului român întregit. Dovadă în acest sens este și participarea partidelor de opoziție la dezbaterile reformei, inclusiv a acelor partide care se arătasera hotărâte să nu recunoască opera legislativă de caracter organic pe care urmau s'o întâptuiască actualele Corpuri legiuitoare.

Desigur, formula expunerilor de motive și a declarației primului ministru că o asemenea reformă are, înainte de toate, un caracter experimental și o durată limitată la maximum un deceniu, salvează aparențele imediate și acordă opoziției intransigente satisfacția de amor propriu. Din punctul de vedere al abilității politice, pentru salvarea operii legislative de partid, formula este fericită.

Dacă ne gândim, însă, că aci nu este vorba de o lege oarecare de importanță secundară, de una din neînumăratele legi care se fabrică în Dealul Mitropoliei pentru a alimenta acțiunea tipografică a Imprimeriei Statului; — atunci formula provizoratului e departe de a ne satisface. La o asemenea operă, de importanța reformei administrative, trebuia să se obțină cu orice preț și cu orice sacrificiu al ambițiilor de partide ori de persoane, coloboararea tuturor factorilor vieții noastre publice. Reforma administrativă s'ar fi convenit să iasă din

consensul unanim al tuturor partidelor românești, eventual chiar și cu adeziunea partidelor minoritare pe calea unor formule împăciuitoare așa de necesare în toate actele mari. Nevoia unui asemenea consens, în toată opera legislativă, apare cu atât mai imperioasă în reformele de caracter organic și fundamentul pentru viața Statului român. Numai consensul tuturor poate investi reforma cu prestigiul suveranității naționale, îi poate da, în ochii întregului popor, caracterul de directivă unitară și permanentă pentru structura administrativă a Statului român întregit și firește înoit prin aportul atâtor experiențe, metode, tradiții și mentalități dobândite din vremea fostelor stăpâniri. Căci oricât ar fi fost de antiromânești acele stăpâniri streine opresive, din experiența, din metodele, din tradițiile și mentalitatea lor variată noi avem ce alege și nu putem refuza totul fiindcă nimeni dintre noi n'ar avea pretenția ridicolă să susțină că sistemul administrativ al vechiului regat numai fiindcă a fost al României libere ar fi cel mai bun și mai potrivit cu dezvoltarea viitoare a statului întregit.

Dar toate acestea sunt adevăruri prea simple și prea elementare și poate, tocmai de aceea, sunt mai ușor nesocotite!

Intr'adevăr, în chestiunea limbei minorităților, problemă de covârșitoare importanță fiindcă interesează aproximativ un sfert din populația țării întregite, — reforma administrativă a trecut cu ușurință și cu lipsă de înțelegere.

Abia un singur articol (398) din cele patru sute a fost consacrat

acestei chestiuni importante.) Și acela, precum se vede din text, destul de vag căci lasă câmp liber hotărârilor unui Consiliu, desigur bine intenționat, dar nu totdeauna suficient documentat pentru că este lipsit de mijloace directe de documentare asupra fiecărui cas și prin urmare, va putea fi direct ori indirect influențat în hotărârile sale.

Di Iuliu Maniu, ca reprezentantul cel mai autorizat al Românilor ardeleni, a subliniat, cum se cuvenia, această gravă greșală a reformei administrative accentuând supremul interes de Stat ca populațiile minoritare să fie satisfăcute, în cadrul restrâns al comunei și județului, întru tot ce privește libera folosință a limbii materne.

Tratatul ne obligă la aceasta, o știm prea bine, atât în administrație și justiție, cât și în materie de învățământ elementar. Și peste tratat nu putem trece și nici n'avem interesul ca s'o facem!

Dar și dacă n'ar fi existat tratatul pentru ocrotirea minorităților, noi tot nu puteam face altfel. Respectul limbii minoritare din România este un comandament moral care ni-se impune nouă, Românilor, ca un răspuns la toate asupririle ce le-a suferit limba noastră din partea stăpânilor opresive de odinioară.

Românii ardeleni și cei basarabeni știu ce însemnează asuprirea pentru limba maternă, prigonirea graiului de naștere al individului, mai scump decât însăși viața, iar Românii vechiului regat au înțeles că una din forțele dizolvante, pentru monarhiile apăsătoare vecine, a fost tocmai această prigoană împotriva limbii naționale.

A trecut jumătate de veac de când înțeleptul maghiar Eötvös József afirmase că „popoarele țin azi mai mult la limba lor decât la patrie.“ Anii ce au urmat de atunci n'au făcut decât să întărească afirmația lui Eötvös, iar întreaga dezvoltare conștiinței de naționalitate cași perfecționarea mijloacelor de comunicație dintre oameni, prin telegraf, telefon și mai ales prin tipar, nu fac decât să sporească zi de zi dragostea pentru limba maternă în așa măsură încât orice atingere adusă acesteia să fie cu neputință pe viitor ca o adevărată

crimă, împotriva libertății de conștiință și a umanității.

Aceasta 'i evoluția firească, în materie de respect al limbii, asemănătoare evoluției care a dus la libertatea religioasă și respectul conștiinței umane.

De altminteri, expresia acestei conștiințe umane, care în acelaș timp este și națională, fiindcă nu putem concepe individ în afară de națiunea căreia aparține, nu este și nu poate fi decât limba maternă, graiul în care copilul prinde cele d'întâi noțiuni despre viață și prin care își manifestă primele simțiminte.

Dar, repet, acestea sunt adevăruri elementare pe care mi-am permis, totuși, să le afirm într'o lucrare mai veche¹⁾ și pentru care, astăzi, constat din nou nevoia de a le accentua.

Reforma administrativă trecând așa de ușor peste problema limbii minorităților se înțelege că a trecut, cu egală ușurință, și peste cunoașterea limbii minoritare de către slujbașii publici, de toate categoriile din regiunile cu populație amestecată.

Am avut, cândva, problema funcționarilor publici necunoscători ai limbii Statului și cărora li-s'au acordat înlesniri și termene ca s'o învețe. Evident, în Statul român nu se pot admite funcționari publici necunoscători ai limbii oficiale pentru că ei sunt, în oarecare măsură, deținătorii suveranității statului.

Dar problema are și o altă latură de interes practic.

Cunoașterea limbii oficiale a Statului este, evident, prima condiție pentru a fi funcționar public, — însă cunoașterea limbii minoritare a populației din regiunea unde se alfa funcționarul respectiv mi-se pare o condiție tot atât de necesară. Căci administrația este destinată populației și nu invers. În practică, nunnirile făcute au ținut seama de această nevoie absolută, de pildă în regiunile cu populație minoritară compactă, — dar din punct de vedere legal n'avem încă nici o dispoziție precisă. Din acest punct de vedere, reforma administrativă prezintă o mare insuficiență, explicabilă în parte prin tăcerea inițială a constituției cu privire la minorități, apoi prin lipsa unei legi precise cu privire la dreptul de folosință

al limbii minoritare în cadrul tratatelor păcii generale și bine înțeles, conforme cu concluziile de echitate pe care ni-le-au impus dureroasele experiențe din trecut ale limbii române sub stăpânirea ungurească și rusească.

Iată atâtea și atâtea observații pe care ni-le provoacă ușurința de tratare a problemei limbii minoritare din partea autorilor reformei administrative.

Desigur, nimeni n'a putut avea intenții de ostilitate sau jignire pe seama limbii minoritare fiindcă nu este în interesul Statului român o asemenea procedură și, mai ales, fiindcă limba română n'are nevoie de mijloace artificiale ori forțate pentru răspândirea și dezvoltarea ei în România întregită. Putem privi cu încredere viitorul limbii române în Statul întregit pentru că el este asigurat, cum am mai scris-o, prin dezvoltarea firească a nației române în cadrul lărgit ca și prin interesul schimbului economic interior chiar printre minoritarii așa de întreprinzători sub raportul comercial și al afacerilor.

Lipsa unor texte precise, garantând drepturi și libertăți constituționale, creiază, însă printre minoritari o stare de neîncredere și un sentiment de neliniște.²⁾ Dispoziția din reforma administrativă, reprodusă mai sus, păcătuiește tocmai prin aceiași imprecizie și nesiguranță din care decurg stările pomenite de deputatul sas. Trebuie să treacă ani, să rămână în răstimp câmp deschis versiunilor sau agitațiilor tendențioase cu privire la atitudinea unitară și constantă a Statului român față de minorități, până când acestea să se poate libera de neîncrederea și neliniștea pomenită.

Un text precis, un compt regulat cu privire la dreptul limbii minoritare ar grăbi stabilizarea raporturilor de încredere între minorități și Statul român, înlănuțru, înainte de trecerea anilor și dobândirea experienței de conviețuire, după cum, în afară, ar tăia chiar de pe acum orice posibilitate de campanii interesate și tendențioase de propagandă în contra României.

În sensul celor de mai sus, am putea invoca o scrie de dispoziții precise cu privire la limbile minoritare din Statele care au semnat

¹⁾ Deputatul sas, dl dr. H. O. Roth, o spunea fără înconjur la discuția Mesajului când se anunțase alcătuirea noii Constituții și cerea precizuniile despre care vorbim.

¹⁾ Iată cuprinsul articolului citat: „Consiliul superior administrativ va hotărî când este necesar ca, pentru înlesnirea raporturilor dintre populație și administrația locală comunală, să se folosească și limba minorității.“

²⁾ Principul naționalităților și Societatea Națiunilor București 1922, editura „Cartea românească“.

tratatul special de ocrotire și chiar din unele care, numai pe cale de reciprocitate, au adoptat măsuri identice de împăcare și toleranță față cu populația proprie având altă origină etnică.

Spațiul unui articol de revistă fiind prea restrâns, ne vom mărgini să notăm, pe scurt, cum au rezolvat Cehoslovacia problema limbilor minoritare.

Art. 129 din Constituție a schițat cadrul general ce a fost, apoi, dezvoltat și precizat, în amănuntele de aplicare, prin legea din 29 Februarie 1920 cu caracter de lege stabilește cehoslovaca limbă oficială și arată folosința ei obligatorie în funcționarea marilor servicii ale Statului, prin art. 2 se arată excepțiile în administrația locală, comunală și județeană, precum și înaintea tribunalelor, când alături de limba oficială a Statului se pot folosi limbile minoritare de către cetățenii respectivi. Legea stabilește o proporție de minimum 20%, după ultimul recensământ, de locuitori minoritari având limbă comună deosebită de limba oficială a Statului, — drept normă obligatorie pentru serviciile publice locale, inclusiv justiția, de a primi cereri și acte în limba minoritară respectivă precum și de a răspunde la ele sau a le rezolva în aceeași limbă deosebită de a Statului. Rechizitorul public împotriva unui acuzat trebuie rostit de asemeni în limba lui dacă face parte din minoritatea reprezentând proporția amintită de 20%. În sfârșit, un decret stabilește cazurile când sentințele judiciare pot fi pronunțate numai în limba minoritară în loc să fie redactată și în limba oficială a Statului.

În administrațiile autonome locale se pot folosi cu atât mai mult limbile minoritare cu cât principiul de mai sus ca și proporția de 20% din populație se referă la serviciile de Stat propriu zise și, prin urmare, stabilește excepția dela regula obligativității limbii oficiale a Statului. Art. 3 din lege cuprinde, din cauza aceasta, tocmai obligația, pentru administrațiile autonome locale, de a primi orice comunicări verbale sau scrise în limba oficială a Statului și de a răspunde în aceeași limbă, — ca o măsură de prevedere în favoarea limbii cehoslovace pe care, eventual, exagerările unui irentism minoritar ar fi dispuse să o persecute. Aceiași obligație pentru folosința limbii Statului în adunările electivale locale, la desba-

tearea tuturor problemelor și luarea hotărârilor, căci altfel exagerările unui regionalism minoritar local ar putea conduce la ciudata situație ca limba Statului să nu poată fi întrebuințată.

Dela sine înțeles că învățământul elementar se predă copiilor în limba maternă, conform regulilor pedagogice moderne și obligațiilor din tratate, cu adâncirea limbii Statului ca obiect obligatoriu de studiu. De altfel și la noi se face la fel.

Ceea ce este interesant și se cuvine să menționăm, este evoluția politicii de stat față de limbile minoritare în Cehoslovacia. În locul tendinței de expansiune a limbii oficiale conducătorii statului cehoslovac au adaptat tendința de a asigura păstrarea și expansiunea limbilor minoritare alături de limba statului. Astfel printr-o dispoziție legislativă recentă chiar în școlile populate exclusiv cu elevi majoritari s'a introdus în mod obligatoriu învățământul unei limbii minoritare alături de limba Statului, în genere a limbii minorității principale din regiunea respectivă. Potrivit acestei dispoziții, în Slovacia d. p. unde minoritatea principală o alcătuiesc maghiarii, în școlile cu elevi slovaci se va preda și limba maghiară alături de limba Statului, după cum în Moravia și Bohemia unde principala minoritate o alcătuiesc Germanii se va preda și limba germană pe lângă limba oficială. Astfel, cetățenii majoritari ai Statului prin învățarea la școală a limbilor minoritare sunt puși în situație de egalitate cu minoritarii pentru lupta

vieții în cuprinsul Statului cât și în afară de granițele republicei.)¹⁾ Precum spunea cândva un autor austriac valoarea unei limbi are ceva subiectiv și afectiv, dar ea poate fi apreciată strict obiectiv și prin comparație cu posibilitățile de folosință pe care le oferă individului ce o vorbește în contactul cu lumea întreagă. Este evident că, din acest punct de vedere, o limbă de caracter internațional sau pe care o vorbesc locuitorii unei țări cu populație foarte numeroasă prezintă o valoare de folosință mai mare decât o limbă vorbită numai de o populație foarte mică. Când Statul cehoslovac își pune cetățenii majoritari în măsură să cunoască prin școală limba germană el face o politică de prevedere și cuminenie restabilind egalitatea de pregătire în lupta cea mare a vieții între minoritarii germani cari învățau obligator limba Statului și majoritarii cehoslovaci cari ar risca, în republica azi independentă, să nu mai știe limba germană necesară, totuși, în raporturile cu streinătatea.

Se înțelege că această politică de Stat în materia limbilor ne poate servi și nouă drept pildă, mai ales că în trecut România mică a făcut imensa greșală de a nesocoti cunoștința limbilor slave și a celei ungare, adică tocmai a limbilor vecinilor printre cari ne este dat să trăim.

N. Dașcovici

¹⁾ Dr. Wenzel Frind, Das sprachliche und sprachlich-nationale Recht, Viena 1899, p. 95—100.

CETIND CĂRȚILE NOUĂ

— BROȘURILE D-LUI HORIA PETRA-PETRESCU —

Încontestabil, că dl Horia Petra-Petrescu lucrează foarte mult, fiind un demn succesor al harnicului Georgescu în secretariatul „Astrei“.

Îndeosebi cetește enorm și adună ca albina tot ce află bun în publicații străine și e adaptabil stărilor noastre.

Sute de notițe, presărate în revista „Transilvania“; zeci de broșuri, revărsate aproape lună de lună, sunt mărturiile elocvente despre năzuința spre bine, moral și frumos, de care e animat dl Petrescu. Moralistul, esteticianul, omul de litere și chiar politicianul, va afla nenumărate idei și îndemnuri în publicațiile d-sale.

De sine înțeles, că din parte-mi nu toate le urmăresc cu interes de-opotrivă, Unele mi-se par prea dulcele, prea lectură pentru femei. Altele nu cad în

cadrul ocupațiilor și preocupărilor, în sfera frământărilor mele intelectuale.

E ceva firesc, explicabil și scuzabil. În privința morală, de exemplu, nu aş putea fi așa de intransigent, nu aş putea timbra toate de pornografie câte le timbrează dl Petrescu. Dacă am proceda strict, apoi abia există scriitor, din scrierile căruia să nu putem amputa zeci și sute de pagini pornografice. Din pictură, din sculptură ar trebui să distrugem sute și mii de creațiuni artistice, cam decoltate. Chiar din Biblie am putea suprima câteva cărți și multe capitole „prea naturaliste.“ Câte versuri, alusii, pasagii întregi, în manieră „rococo“ nu aflăm în operele lui Shakespeare și Goethe? La taica Homer și în toată mitologia greco-romană? În poeziile poporane ale tuturor popoarelor?

„Pornografii“ în sens anumit, au fost și vor fi cât timp va fi viața pe pământ. Nu atârnă de voința și înțelepciunea noastră că viața pământească, la ființele superioare, e *bisexuală*. Și să mulțămim lui Dumnezeu, că *tocmai prin atracția sexelor viața devine înfinit de variată* iar literatura și arta, dacă vreau să oglindească *cu ceva fidelitate* viața, trebuie să dea expresie și atracției între sexe. Cumpăna înțelepciunii e să nu exagereze, căci *orice exagerări și excese acționează ca otrăvurile*. — Prin exce-sele vieții se ruinează însăși viața. — În toate sunt necesare actul și măsura. Cât de profund cugetător și cunoscător al vieții s'a arătat Isus Christos, în fața farizeilor și a femeii păcătoase! (Ioan, VIII, 1—11).

Acolo, unde dl Petrescu e în concordanță deplină cu ideile și frământările mele, este *terenul pacifist*, umanitarist. Eu de mult am scris „Idei revoluționare ale unui om pacinic“. De mult am militat pentru „Armata productivă“. Dintre toate utopiile mai mult mă încântă *Statul lui Bellamy*. Încă înainte de războiu, stăteam în corespondență cu regretatul Alfred Fried și i-am făcut câteva comunicări. O comunicare am făcut chiar și Biuroului Internațional de Pace, la izbucnirea războiului mondial, în *sensul auto-determinării popoarelor*¹⁾. — Pot afirma, cu certitudine matematică, absolută, că soarta popoarelor Europei, fără colaborare pacifică, va fi degenerare și dispariția lor completă, ca a Hunilor, Vandaliilor, Avarilor și Longobarzilor. Vor urma alte popoare, alte civilizații, cine știe când? *dar de durată, cât va dura și pacifismul lor*. Popoarele răzvrătite se distrug. Belicositatea e auto-intoxicație.

În sensul și în spriginul acestor idei, cari pentru mine de mult sunt clare, pe deplin cristalizate în axiome, aflu numeroase citații, foarte prețioase, în volumul d-lui Petrescu „*Se întrecă mîntea sănătoasă*“, cari culminează în constatarea lui Nitti, că *Europa a înnebunit*, ori în constatarea lui Vanderlip, că *„Europa e o casă de nebuni“*. (Pag. 131).

În adevăr, nu manifestăm mare cuminenție când avem religia creștină cu principiul cel mai admirabil: *Ce fie nu-ți place, altuia să nu faci* iar în practică ne mâncăm unii pe alții mai avan decât antropofagii. De o parte învățăm: *Să nu ucizi*, dar de altă parte ne luăm la ochi tot cu tunuri și obuziere, cu carabine și mitraliere, cu

gazuri și torpiloare. În catedralele și bisericile Europei se cântă zilnic: *Mărire întru cei de sus, . . . pe pământ pace și între oameni bună învoire*. În afară de catedrale și biserici . . . toată Europa se preface în Arsenal.

De o parte ne arată Bellamy o splendidă organizație socială, de altă parte ne risipim energiile în șovinism, socialism, antisemitism, sindicalism și în alte isme producătoare de ură, anti-creștine și antisociale.

Mântuire nu există decât în baza in-

vătăturii creștine *Ora et labora* și a unei organizații sociale conforme acestei învățături.

În aceste idei mă conving și mai tare cetind numeroasele citate reproduse de dl Horia Petrescu în broșurile ce ni-le dă cu harnicie neobosită.

În singurătatea satelor, în izolarea culturală inerentă vieții retrase, aceste broșuri cu multe păreri și opinii de oameni savanți, suplinesc o bibliotecă întreagă.

Gavril Todica

POLITICA EXTERNA

DIPLOMAȚIE VECHĂ, DIPLOMAȚIE NOUĂ *)

VI.

Tratatul de Versailles — oricât l-ar combate dușmanii interesați, de ocazie — e un uriaș pas înainte în evoluția istorică a Europei. Principiul național și-a găsit prin el aplicarea aproape integrală. E adevărat că unele locuri a produs perturbări, mici complicațiuni, nemulțumiri. E vecinicul conflict între perfecțiunea ideală, abstracțiune, între teorie și realitate. Dar să nu se uite că tratatul din 1919 a fost aplicat într-o Europă istovită de războiu, epuizată ca forță morală, în mijlocul unor mișcări sociale revoluționare, a multelor și complicatelor crize, în plină anarhie, cum de mult nu menționează istoria.

Dar pe lângă toate crizele nu sunt justificate acele chiste disperate, cobitoare, de cucuvaie cari plâng pe ruinele unei lumi — ce nu va mai reînvia — sau profetiile sombre asupra viitorului Europei. Criza actuală și poate momentană a culturii greco-latine nu justifică pesimismul forțat, interesat al unui Spengler sau Keyserling, dupăcum criza economică și socială de azi nu justifică tabloul negru al viitorului economic preconizat de-un Keynes, Caillaux, Nitti, Rathenau; nici cataclismul mondial al burghezimii așa cum îl văd fanaticii dela Moscova; mai puțin țipetele isterice ale romanticilor incorrigibili dela Budapesta, cari acuză tratatul de Versailles, c'a balcanizat Europa centrală.

Urmările războiului se simt și se vor simți mult timp. Sunt ultimele ondulațiuni, întârziatele zguduirii ale unui puternic cutremur. Cu toate acestea rezultatele sunt apreciabile, tangibile, incontestabile.

Europa e formată din state națio-

nale, aspectul ei e cel visat de ideologia unui veac. În interiorul noilor state prin reforme îndrăznețe se tinde spre mai multă justiție socială, spre o armonie între clase, spre un socialism de stat, care va fi doctrina veacului al XX-a.

N'am crezut în 1919 în bolșevizarea Europei, dupăcum nu credem acum că valul de reacționism — triumfător vremelnic, cu toate zvârcolirile, eforturile îndârjite ale noilor Metternichi — va dura mult timp. Tirănia din stânga și din dreapta nu va dura mult timp. Partidele de mijloc în curând vor conduce statele Europei noi.

Iar tratatul de Versailles, cu anexa lui care e pactul Ligii Națiunilor însemnează o îmbunătățire a raporturilor internaționale, o transformare radicală a diplomației, o evoluție în dreptul public european. Popoarele Europei îngrozite de războiu au încercat evitarea lui în viitor prin instituirea aeropagului din Geneva. De obicei după războaie mari omenimea se gândea la mijloace de-a întări pacea. În felul acesta biserica în evul mediu înființează „treuga dei“, sau la începutul veacului al XVI-a sfetnicul regelui francez, Enric al IV-a, marele ministru Sully lansează ideea grandiosului proiect, după care Europa federalizată și condusă de-un for comun urma să trăiască în pace; totastfel la începutul veacului al XVIII-a, după războaiele crâncene ale lui Ludovic al XIV-a abatele St. Pierre, într'un studiu pune problema arbitrajului, internațional, ca mijloc de rezolvire pacinică a conflictelor între state, dupăcum țarul Alexandru I, inspirat de D-na Krüdener institue Sf. Alianță, după

¹⁾ Vezi această scrisoare în ale mele „*Convorbiri Științifice*“ an III, no. 6—7: „Ce însemnează ideile mari dela oameni mici“.

*) Vezi No. 23—24 din „S. de M.“

îndelungatele și sângeroasele războaie ale Revoluției franceze. Din aceste precedente și din altele ca conferințele panamericane — consecință a doctrinei lui Monroe — sau din exemplul echilibrului și concertului european și a multelor instituții ce aveau menirea să rezolve în mod pacinic conflictele internaționale, se naște ideea Ligii Națiunilor.

Nu ne facem iluzii asupra urmărilor instituirii areopagului din Geneva. Ca orice reformă mare, are nevoie de timp pentru a putea da rezultatele dorite. Liga Națiunilor vrea să năvălească ideea suveranității absolute. Ea vrea să perpetueze aspectul actual al Europei. Presa și școala vor întări în conștiința mulțimilor principiile generoase ce stau la baza ei. Noi nu vom analiza mecanismul Pactului, ci vom încerca să arătăm, care e situația diplomației în Europa de azi.

În orice caz prin pactul „Ligii Națiunilor“ metodele de acțiune ale diplomației vechi sunt înmormântate. Un articol vorbește de abolirea diplomației (tratatelor, alianțelor) secrete. Alianțele încheiate după război, cu stipulațiunile lor, sunt cunoscute. Diplomatul de azi nu-și mai pierde energia în intrigi, munciuni, sforării, ci încearcă să fie reprezentantul fidel al statului său cu toate problemele ce sunt la ordinea zilei în el: politice, economice, sociale și culturale. Diplomatul nou trebuie să fie selectat din mediul poporului său, să-i cunoască bine trecutul, cultura și aspirațiile. El este un fel de barometru în streinătate al stărilor politice, sociale din țara de origine. Rostul lui e de-a face cunoscută țara sa în afară, de-a fi un informator fidel al tuturor problemelor ce se agită acolo. Pe lângă propaganda politică și economică i-se cere diplomatului de azi să facă și propagandă culturală. Va trebui să fie familiarizat cu mișcările literare, stiluri artistice, curente filosofice etc. Dacă'n Europa dinainte de război marea preocupare a diplomației era hegemonia politică și economică, fie chiar prin arme, diplomația de după război luptă pentru expansiunea culturală. Niciodată n'a fost mai multă rivalitate pentru superioritatea diferitelor culturi. Îndeosebi statele învinse încearcă un fel de reabilitare în fața Europei prin răspândirea operelor lor de artă. Raționamentul lor e simplu: poporul care se poate

mândri cu astfel de opere nu merită soarta ce i-a creat-o tratatul din 1919. Diplomația statelor învinse știe că printr'un nou război — de care lumea e îngrozită — ar avea iarăși contra ei frontul unic și formidabil al aliaților de ieri. Vede că prin școală, presă, asociații principiile pacinice ale Ligii Națiunilor străbat tot mai adânc în sufletul masselor. Și de aceea încearcă revanșa pe terenul cultural. În jurul premiului Nobel nu luptă numai Academiile, ci și diplomații.

Dacă diplomatului vechi i-se cerea multă abilitate, supleță, un spirit desvoltat de înțrigă și-o mare subtilitate în stil, celui nou i-se cer multe cunoștințe, o mare putere de sinteză, o muncă uriașă și îndeosebi multă francheță. Diplomații de azi formează puntea de trecere, de apropiere între națiuni. În mâna lor stă viitorul Europei adevărat reușita sau eșecul Ligii Națiunilor. Și dupăcum diplomații informează streinătatea asupra problemelor din țara lor de origine, tot astfel informează pe aceasta din urmă asupra streinătății. Ei sunt aceia cari peste barierele naționale pot realiza Europa de mâine, formată din popoare pacinice, înfrățite. Când ne gândim la tipul reprezentativ al noilor diplomați, un nume se impune: cel al lui *Benes*.

VII.

În cadrul ideologiei, al spiritului public european și al contingentelor istorice amintite vom încerca să introducem diplomația noastră veche și nouă. După câștigarea independenței statului român avea nevoie de reprezentanți diplomați, cunosători de limbi streine, familiarizați cu problemele politicii europene. În mod fatal trebuia să fie recrutați din clasa boierească, care vorbea bine franțuzește, cunoștea bineștră Franța, dar ignoră restul Europei și-n special țara lui de origine. Cei mai mulți rușinați că fac parte dintr'o țară mică abia intrată în concertul politicii europene și chemată să beneficieze de progresele civilizației apusene abia de curând, rușinați că represintă un stat balcanic, deveniau, apoloغيști politici și intereselor marilor puteri unde își exercitau funcția. Ministrul plenipotențiar român dela Paris era supra franțuz, cel dela Berlin supragerman, cel din Viena supraaustriac. Credeau aceștia slujbași ai statului nostru, că România nu e demnă decât de-o politică de remorcă. E destul să amintim ca-

zul Beldiman, sau cazul acelui ministru plenipotențiar român dela Petrograd, căsătorit c'o rusoaică din cea mai înaltă societate, care nu știa românește, și când vorbea despre țară se descoperia își făcea cruce și-l numia Sfânt. Ne putem închipui cu ce energie apărau acești diplomați interesele românești! Cei mai mulți ignoranți, leneși făceau numai birocrație. N'aveau nici capacitatea, nici suplețea, nici energia diplomaților streini. Dacă după rapoartele diplomatice aflătoare la Quai d'Orsay se poate reconstitui istoria Europei, ar fi curios să știm ce s'ar putea face cu arhivele Palatului Sturza: în orice caz istorie nu! Cu astfel de reprezentanți diplomația berlineză și vieneză dictă la București, ca-n puterile centrale.

Incapabili pentru altă carieră unde se cer cunoștințe, muncă, concurență, aceste rămășițe ale feudalismului medieval, că să-și mențină situațiile lucrative deveniau simple mecanisme de înregistrare, fără inițiative, fără voință, ale ministerului de externe din București. Primiau și transmiteau note. Atât! Rapoarte despre situația, politică, economică, despre diferitele curente sociale, lupte de partid, unde se cerea muncă, pricepere nu trimiteau sau rar de tot. Guvernul dela Iași — în timpul războiului, până la izbucnirea revoluției rusești — nu știa că terenul se crapă în Rusia, că Revoluția se apropie. Ministrul român din Petrograd se indeletnicia cu primiri, baluri etc. Și atunci nu ne mirăm dacă guvernul român secundat de-o atare diplomație a făcut, ce-a făcut. Maurice Paléologue, Buchanan stiau tot ce se întâmplă în Rusia și informau în consecință guvernele lor; noi lângă Rusia nu știam nimic.

Dar diplomația de după război s'a schimbat? Nu! Aceași lene, aceeași indolență domnește în legațiile noastre. Oameni cari nu pot scrie un articol sau țineă o conferință, stau în fruntea legațiilor. Azi un ministru plenipotențiar trebuie să vegheze ca buna reputație a țării sale să nu sufere, trebuie să fie un bun scriitor, cu cunoștințe frumoase, un om politic suplu, economist. Prin el ne judecă streinătatea. Popoarele streine n'au ocazie să ne cunoască școala, administrația, justiția, biserica, industria etc, dar ne cunosc reprezentanții diplomați și ne judecă după ei. Și e lucru curios! Am dat

oameni științei, pe cari îi cunoaște o lume: Xenopol, Iorga, Dr. Toma Ionescu, Babeș, Marinescu, dar n'am dat un singur diplomat român de suprafață, căci dl Titulescu nu e diplomat de carieră. Azi, când se notează la noi legi peste legi n'ar fi consult oare să se reformeze în mod radical și diplomația, făcând posibil accesul la aceste situații, cu grea răspundere, elementelor

muncitoare, cu dragoste de țară, oamenilor rupți din mediul românesc, cunoscători ai problemelor europene, mănuitori dibaci ai condeiului, buni conferințari? Poate cu astfel de reprezentanți în streinătate chestiunea Basarabiei era de mult rezolvită, capitalurile streine ar fi sosit mai ușor în țară și prestigiul României cu siguranță că era mai mare. Nicolae Tolu.

—X—

ACTUALITĂȚI

PREMIUL DE CRITICĂ ȘI ISTORIOGRAFIE LITERARĂ

In tren spre București.

In fața mea, Duică, îngropat într'un morman de gazete răsfricate, stătea adâncit în lectura unui proiect de lege bisericească, pe marginea cărui făcea note cu creionul. Dela o vreme, aruncă broșura și scoase din buzunar un volum cu învelitoarea portocalie.

— Ai cetit „Moara pe Siret“?

Și deschizând cartea, „ascultă!“

Imi ceti din capitolul prim, cum Moara luată de puhoiu e trasă la mal și cum coboară din ea Anița. Din când în când mă iscodea cu privirea-i fulgerătoare și, oprindu-se din cetit, își arăta, în cuvinte calde și înțelegătoare, toată admirația sa pentru marele talent al lui Sadoveanu.

Ascultându-l mă gândeam ce dar binecuvântat este să poți simți, ca el, atât de intensiv frumusețea unei opere de artă și s'o poți desvălui altora cu atâta putere comunicativă. Aceasta-i una din marile calități ale criticului literar Bogdan-Duică.

Anii, care au nins pe părul său, nu i-au răcit entuziasmul, situația sa oficială de academician și de profesor universitar nu l-au depărtat de actualitate. In sufletul său plin de vigoare tinerească, el găsește tărnia de a se înnoi cu vremea. Scriitorii noștri moderni sunt plini de recunoștință pentru modul înțelegător cu care le discută scrisul, care se deosebește atât de mult de al generației lui Bogdan-Duică.

Aceeași înțelegere contemporană o aduce Duică scriitorilor care au precedat pe poezii ce i-au dat întâii fiori artistici. Acesta e poate meritul cel mai mare ale savanțelor sale studii despre începătorii literaturii noastre în secolul al XIX-lea. Un Costachi Conache, un Iancu Văcărescu, un Eliade-Rădulescu și chiar un Dimitrie Bolintineanu răsar reînviați din cursurile sale universitare. Când, cu ajutorul monografiilor lui Bogdan-Duică, ne apropiem din nou de opera lor, în loc de nu tribut rece de stimă, le aducem a-

cea caldă admirație cu care îi ceteau moșii și-i recitau bunicile noastre.

Pentru a obține acest rezultat, nu ajunge să fii esthet și critic, oricât de nepărtinitor, ci trebuie să fi și istoric literar. Pătrunderea istorică a unei epoci se dobândește însă numai prin migăloase cercetări de amănunt, în urma unor îndelungi studii prin biblioteci și arhive. Bogdan-Duică a cetit și răscețit de atâtea ori colecțiile de jurnale vechi dela Academie, încât a ajuns să cunoască, după stil, după o întorsătură de frază sau chiar după o particularitate ortografică pe autorul unui articol anonim. Când, din timp în timp, coplesit de materialul enorm adunat, scutură plăcurile sale de fișe, mulți se întrebă la ce folosesc toate acele amănunte despre rudele cutărui scriitor de a doua mână sau despre procesele ce le-a purtat pentru vre-un petec de moșie? Și totuși, în stadiul în care se găsește azi istoriografia noastră literară, asemenea cercetări sunt cu mult mai folositoare decât repetarea la infinit a unor clișee învechite și a unor aprecieri subiective, bazate de cele mai multe ori pe informațiuni sărace și chiar greșite.

Cercetând rubedenia scriitorilor, Duică vrea să descopere structura lor fiziologică; cunoscând cât mai bine societatea în care ei au trăit, el poate să-i așeze în mediul lor ambiant; urmărind pe dascălii lor și căutând să afle cărțile cetite de ei, el își dă seama de influențele culturale și artistice suferite de ei. In privința aceasta curiozitatea lui Duică nu cunoaște limite. Ii ajunge ca să observe înrudirea sufletească a scriitorului român cu un scriitor strein, pentru ca să citească zeci de volume nemai răsfoite azi de nimeni. Astfel el izbuteste să reconstruiască atmosfera de gândire și de predilecții artistice în care s'au dezvoltat scriitorii noștri. Cultura sa filosofică și lectura sa extraordinar de bogată îi sânt de cel mai mare ajutor.

Pe lângă toate acestea, la Bogdan-

Duică vezi o preocupare stăruitoare de a îmbina principiul estetic-critic cu cel istoric, de a așeza istoriografia literară pe temelii științifice. E unul din puținii care, la noi, au fost preocupați de asemenea probleme. Experiența sa bogată face ca, în această privință, lucrările sale să se alătore de cele mai serioase preocupări de metodologie în studiul istoriografiei literare

Prin acordarea premiului de critică și istoriografie literară lui Bogdan-Duică s'a încununat o secundă și meritoasă activitate de aproape patru decenii.

SEXTIL PUȘCARIU

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

In Revista Teologică, organ pentru știința și viața bisericească, ce apare lunar la Sibiu, dl Ștefan Meteș, neobosit cercetător al trecutului nostru, publică un studiu documentat despre relațiile bisericii românești ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XVIII-lea

In numărul dublu de pe lunile Mai-Iunie, într-o notită dl dr. Gr. Cristescu semnalează o nouă încercare a Germaniei de a se sustrage obligațiilor impuse ei de tratatul de pace dela Versailles. Deastădată încercarea se face prin intermediul bisericii. E vorba să se propună de către delegația germană la congresul tuturor bisericilor din lume, care se va ține anul acesta la Stockholm, instituirea unui fel de tribunal internațional pentru a dovedi nevinovăția Germaniei de provocarea războiului mondial, care a avut atâtea urmări funeste pentru popoarele Europei — și care a adus atâtea nenorociri Germaniei (!) prin tratatele de pace cari o obligă la despăgubiri pentru daune de război. Germania speră să determine pe această cale statele învingătoare să renunțe la „soluțiile dictatoriale“ în care au încătușat-o obligându-o să platească aceste despăgubiri. Imperialista Germanie voeste o reabilitare morală în fața popoarelor cărora le poartă Sâmbetele și astăzi încă. Nemiloasa Germanie, care a zdrobit în picioare, ca în evul mediu popoarele barbare, atâtea țărișoare mai mici și în primul rând pe neutrala Belgie, la începutul războiului mondial, cere milă dela popoarele creștine în spiritul înfrățirii universale, arucând într'un joc politic periculos biserica. Popoarele amenințate astăzi și cari au cunoscut umanitarismul Germaniei în trecut, vor ști să găsească dedesubturile propunerii germane la congresul din Stockholm — dacă se va mai face această propunere...

Abonamentul plătit înainte este razimul cel mai solid al unei publicații și garanția dezvoltării presei în ARDEAL

*****
 + Răspândiți Societatea de Măine +
 *****

† G H E O R G H E D I M A

Moartea a atins cu aripile una din cele mai de seamă personalități ale intelectualității românești din Ardeal. Maestrul Ghiță Dima a indicat una din culmile cele mai ridicate la cari putea aspira un reprezentant al poporului nostru.

Nu i-a fost dat să împodobească muzica românească, în lunga-i carieră, cu vre-una din acele compoziții care să ne ducă firma peste țări și mări, căci Ghiță Dima și-a risipit geniul și cultura în munca de toate zilele învățând pe cei mici, pe elevii școlilor la cari a funcționat ca profesor de muzică mai bine de patru decenii. Ce grea, ce mistuitoare este această îndatorire!

Foarte cult și instruit, la curent cu creațiile genilor muzicei mondiale, maestrul Dima, între alte condițiuni decât ale școlii „medii” românești din Ardeal, ne-ar fi putut lăsa perle etern scilpitoare de dimensiuni mai mari. Astfel însă ne-a dat doar fragmente, mici nestemate cari însă ne fac dovada adevăratului artist.

Mi-a fost profesor opt ani de zile, întreg liceul dela Brașov și mi-am dat seama că marea valoare a maestrului consta în spiritul său

de cântărire a valorilor muzicale. Maestrul era un spirit dificil, înarmat cu un simț critic foarte ager. Ne făcea adesea revista compozițiilor românești și releva arta adevărată necruțând pe nimeni. Remarca depildă ce poate trăi și ce nu din Vidu. În maniera sa ponderată de a distinge arta de artificial văd până astăzi meritul său cardinal.

Am trecut cu toții, în șiruri lungi pe sub mâna maestrului, care ne-a subțiat gustul muzical, ne-a rafinat urechea. Și când se chinuia prea mult cu noi maestrul se supăra și recurgea la comparațiuni brutale: „uitați-vă, ce deosebire uriașe este între tulpina sălbatică și noduroasă din pădure și ce lemn fin, sensibil acesta al pianului!” Și făceam toate eforturile să satisfacem pe maestru în sarcina sa ingrătă de a ne cultiva urechea noastră dela țară.

Recunoscători ne plecăm genunchii pentru a mărturisi că ne dăm seama până astăzi de modelațiunile ce ni le-a imprimat în simțul muzical, perfecționându-ni-l, înzestrându-ne cu cultură. Ce geniu darnic, ce dără bogată de lumină lasă în urmă-i!

Ion Clopoțel.

DOLIUL BRAȘOVENILOR

— LA MOARTEA LUI GHEORGHE DIMA —

În mijlocul febrilelor pregătiri de bucurie pentru sărbătorirea celui mai însemnat eveniment cultural al Brașovului, atunci când se credea, că printre cei dintâi, cari vor veni să se bucure de bucuria a lor săi, va fi și Ghiță Dima, vestea morții lui, sosită ca un trăsnet, ne-a zguduț și consternat adânc.

Deși știam că în timpul din urmă o boală grea îl copleșise și urmăream cu adâncă temere fazele ei de desvoltare, totuși nu credeam că desnodământul fatal să fie atât de apropiat. Ne deprinsesem să vedem în Ghiță Dima pe unul dintre puternicii stejari ai codrului aleșilor intelectualității noastre, pe bărbatul voinic, vecinic senin și cu fruntea înălțată, care nu se plecaseră nici sub povara celor mai vijelioase vremi. Toți câți l'au cunoscut în diferitele împrejurări ale vieții, cu caracterul lui de bronz, cu amabilitatea și fineța-i înăscută, ca prieten și coleg, sau cu bagheta-i vrăjită

pe podiul de dirigent, așteptau parcă să-l mai vadă odată apărând în mijlocul, în fruntea lor, și cu elanul, ce-l caracteriza, să-i urce din nou pe culmile, pe care de atâtea ori îi înălțase. Dar vai! nu ne-a fost dat să ne vedem visul împlinit. Moartea nemiloasă ni l-a smuls dintre noi și ne-a lăsat cu golul în suflet.

Îmbrăcat în haină cernită, cu drapelele de doliu pe frontispiciul clădirilor bătrânelor instituțiuni, pe care el le-a servit cu atâta pricepere, devotament și abnegațiune, în dangățul clopotelor istorice sale Biserici a Sf. Nicolaie, Brașovul, leagănul lui, ne trimite să fim interpretii celei mai crunte dureri și jellii lui nesfârșite pentru pierderea acestui ilustru și valoros fiu al lui.

— Născut în Brașov la 28 Sept. v. 1847 Gheorghe Dima e trimis să facă studii reale la politehnicele din apus. Dar firea lui de artist nu se împacă cu răceala acestor

studii și dintru început e atras spre muzică. Astfel la politehnicul din Karlsruhe el ia instrucție în cântare dela directorul capelei de muzică a curții princiare de Baden, la Viena și Graz face studii speciale de armonie și contrapunct și după aceea trece la Lipsca la conservator. Un ce irezistibil îl face deci să se dedice muzicei și la altarul ei servește Ghiță Dima toată viața cu toată dragostea sufletului său de aur, cu toată puterea rigurosului său talent. Și munca lui de titan în ogorul acesta aproape înfelenit al neamului nostru, a avut un succes desăvârșit. Căci opera ce ne-o lasă, vastă și bogată, e mărturia vie nu numai a calităților sale înăscute de artist, ci și a muncii lui creatoare.

Pornind dela izvorul viu și puritatea nesecat al cântecului poporal, pe care el l-a prins în forme și accente neperitoare, el urcă culmile înalte ale compoziției clasice și devine întemeietorul clasicismului în muzică la noi la Români. Dar nu numai ca compozitor clasic ci și ca interpret neîntrecut al clasicii străine, el fascinează și înalță sufletele auditorului, cu ocazia marilor concerte, date în întreg cuprinsul pământului românesc, fie cu Reuniunile de muzică din Brașov și Sibiu, fie cu concursul celor mai distinși artiști ai neamului de pe vremuri. Căci Ghiță Dima nu s'a mărginit numai la pământul Ardealului, separat încă pe atunci de bariere netrebnice. El nu cunoaște granițe și-și duce cântarea sa cuceritoare până în capitala Țării Românești și până în palatul primului Rege al României. Salvum fac regem cântă Reuniunea de gimnastică și cântări din Brașov în Castelul Peleş în prezența întregii familii domnitoare. Și bătrânul rege înduioșat nu cruță cuvintele, pentru a-și arăta toată grațitudinea sa față de maestru și față de puternica lui creațiune.

Astfel prin puterea geniului său și prin munca fără preget, el ajunse să se impună nu numai cercurilor noastre artistice cele mai largi, ci și streinilor.

El devine un fel de arbitru al muzicei. Concetățenii noștri de altă limbă, și mai cu seamă Sașii, cari sunt cultivatori atât de ferenți ai

muziceii, erau cei mai fericiți când Ghiță Dima se exprima elogios despre prestațiunile lor sau le dedia chiar concursul.

Iar despre concertele date de Ghiță Dima, foile acestor concetă-țeni cuprind pagini întregi de cea mai caldă și sinceră admirațiune. Astfel a fost și astfel a știut

acest fiu al Brașovului. să se facă folositor neamului și să ne lase o o moștenire atât de prețioasă. Acum moartea crudă i-a închis ochii pe vecie. Cu el s'a stins o glorie a neamului nostru.

IOAN PRICU,
director de școală Brașov

VIAȚA ȘI OPERA MAESTRULUI GH. DIMA

— POVESTITE DE EL ÎNSUȘ —

Copilăria mi-am petrecut-o la Brașov. La 14 ani m'am dus la Viena, unde am urmat clasele reale. De aici am plecat la Karlsruhe, în Baden și m'am înscris la școala politehnică. În acelaș timp am studiat muzica (canto) cu Heinrich Giehne. După 3—4 ani de studii la Karlsruhe, am revenit la Viena, unde am continuat studiile cu profesorul de canto Otto Uffmann, am mai studiat la Graz cu profesorul Thiriot, armonia și contrapunctul. Pe urmă, am acceptat un angajament la opera din Klagenfurt, în calitate de cântăreț basist. Am cântat pe Marcel din Hugenoții, pe Bertram din „Robert le diable“ etc. Și la opera din Zürich, am stat un timp.

Atras mereu de studii noi, am plecat la Lipsca unde am studiat compoziția cu profesorul Jadasohn. Ce bărbat minunat era acesta! Tare mult mă iubea, și eu îl stimam mult. Am absolvat conservatorul la Lipsca. Era pe la 1881, când primii acolo o scrisoare dela Sibiu să accept a fi dirigentul corului Catedralei din acest oraș și al Reuniunii Române de Cântări. La Sibiu mi s-a mai incredințat catedra de muzică dela seminarul Andreian și am condus și corul sașilor „Hermannstädter Männergesangs-Verein“. Optsprezece ani am lucrat în această direcție la Sibiu, și la 1899 am fost chemat ca profesor de muzică la liceul român din Brașov, ca dirigent al corului dela biserica Sf. Nicolae și al Reuniunii Române de Cântări.

La Brașov, am stat până la 1916, când au intrat trupele române în oraș. La retragerea armatei române, am părăsit și eu Brașovul, cu ficele

mele și cu un nepoțel de 2 ani. Dar trenurile nu mai circulau atunci, și am mers pe jos dela Brașov la Predeal, trăgând căruciorul nepoțelului meu. Voiam să plec în Moldova, unde mă cunoștea multă lume dar eram lipsit de mijloace și trenurile nu mai circulau într'acolo. A trebuit să rămân la București, sub ocupațiunea germană. Aci am fost pus sub supraveghere de către ofițerii nemți. M'au arestat și m'au dus la Brașov direct în temniță, unde am stat închis 3 luni. De aci m'au mutat în închisoarea din Târgul-Mureș, unde am mai stat închis alte 3 luni. Pe urmă la închisoarea din Cluj, str. Dorobanților, unde m'au ținut aproape un an.

Ce grozave zile au fost acestea! Dar nu voi să-mi împrăspățez aceste triste amintiri! Singura mângăere de atunci, a fost, că m'au lăsat să scriu. Și așa în temniță am scris o mulțime de cântece bisericesti și o mulțime altele lumești. Trebuie să mulțumesc inginerului Friedl care era pe atunci comandantul închisoarei militare, că și-a dat toată silința să-mi asigure un regim mai suportabil în temniță. Azi dl Friedl este director de fabrică la Timișoara. Ne-am întâlnit odată pe stradă, în România liberă, și ne-am îmbrățișat.

După actul unirei am fost chemat de Consiliul Dirigent să organizez Conservatorul de muzică și artă dramatică din Cluj. Inițiativa a fost a dlui Tiberiu Brediceanu. Lui trebuie să-i mulțumim, că a luat ființă, în timpul cel mai scurt, și Teatrul Național și Opera Română din Cluj. Am luat în primire Conservatorul, a trebuit să angajez profesori noi,

fiindcă profesorii unguri n'au voit să depună jurământul. Azi Conservatorul nostru este mai mare, decât sub unguri, avem 22 de profesori și 120 de elevi, români, unguri, sași, evrei. Numărul lor se înmulțește, an de an.“

Intrebându-l despre compozițiile sale, maestrul George Dima, deschide un dulap, în care sunt colecționate operele lui complete, cele mai multe însă, — compozițiile din ultimii 10 ani în manuscris. Răsfoiesc această bogată colecție și dau de un șir nesfârșit de cântece populare românești, atât de gustate și aplaudate în concertele noastre, ca: „Sub fereastra mândrei mele“, „Mândrulă de demult“, „Știi tu mândro ce ți-am spus“, „A venit un lup din crâng“, „Vai mândruțo dragi ne-avem“! Apoi o colecție de vechi melodii românești, cântece pentru cor, sau pentru o singură voce, având cele mai multe ca text poeziile lui Eminescu: „De ce nu mi vii“, „Dorința“, „Ce te legeni codrule“, sau poeziile lui Alexandri, Cușbuc și chiar Lenau. O altă colecție bogată e aceia a cântărilor bisericesti, liturgice, funebre, balade, hore.

(Culisele.)

REVISTE

În fruntea *Revistei Generale a Invățământului* (1925 Nr 5) dl G. G. Antonescu propune câteva soluții pentru pregătirea serioasă a învățătorilor spre o mai intensivă activitate culturală și socială în mijlocul satului. Satului îi trebuie omul, care să vină înarmat cu ultimele rezultate ale științei și să privească viața satului prin prisma acestora. Numai atunci, propaganda noastră culturală atât de discutată în ultimul timp, va trece din faza romantică, în faza pozitivă mai încercată de roade sănătoase. De aceea dl A. propune punerea învățătorilor în contract cu cultura universitară prin: 1. Instiutirea unor cursuri de perfecționare a învățătorilor în domeniul culturii generale sau profesionale; 2. Crearea de posibilități unui număr de învățători pentru a-și perfecționa studiile la secția pedagogică universitară și a se întoarce astfel cu orizonturi mai largi în mijlocul satului și al colegilor lor.

Alte articole seamănă dd. Maria Dobre („Institutul I. I. Rousseau din Geneva“), I. Florea („Respectati individualitatea copilului“, Aurel I. Lepădatu („Reforma Invățământului Comercial“), I. Gh. Bratu („Invățământul activ“) etc.

Institutul de studii „Societatea de maiue“ va fi încă două ședințe. Într'una va vorbi d. Petru Suciu despre țărâniea ardeleană după cea mai bogată statistică a populației, întocmită de d-sa, începând cu anul 1870. Într'a doua d. Sever Dan va vorbi despre capitalul străin Data precisă a ambelor conferințe se va anunța la timp.

Interesant: O nouă speranță costă 2 lei.

Azi totul se cumpără până chiar și speranțele, nădețdile. Nu-i de ajuns să spui: Sper că am să câștig una sută de mii de Lei. Trebuie chiar să cumperi câteva speranțe. Dacă îți cumperi 5, 10, 20 de Bilete ale Loteriei Sindicatului Presei Române a 2 Lei Biletul, nu faci altceva decât cumperi câteva speranțe că la 16 August 1925 vei putea într'adevăr câștiga unul din cele 5400 câștiguri în bani de sute de mii de Lei. Comandați dar asemenea Bilete de Loterie, câte 10 sau 20 bucăți a Lei 2 trimețând banii la Agenția de Publicitate Rudolf Mosse, Cluj, Sfr.Regina Maria 37, sub „Loteria Presei“.

Dicernerea premiului național de istorie și critică literară dlui G. Bogdan-Duică este un omagiu public adus lungei și fructuoasei sale activități literare apreciată de mult în cercurile restrânse ale celor ce au urmărit-o. Acum un an în revista noastră a apărut darea de seamă de R. Dragnea asupra cărții d-sale, *Simeon Bărnuțiu*, în care a fost trecută în revistă această activitate. Trecutul ei se ridică cu treizeci de ani în urmă.

Intr'adevăr, opera dlui G. Bogdan-Duică se e tinde pe o masă de evenimente și oameni din veacul al XIX-lea care, cel puțin în înțindere, numai dl N. Iorga o poate apropia. Față de toți ceilalți istorici literari, reconstrucția dlui G. Bogdan-Duică se deosebește printr'o erudiție și un spirit științific pe care nu le-au avut nici unul. Și să nu se uite că o bună parte din studiile sale au apărut înaintea istoriei literare a dlui N. Iorga. D-sa a venit la *Convorbiri literare* când studiul istoric literar de-abia se iniția. Dl Ovid Densusșeanu ca și dl N. Iorga mai târziu s'au grăbit să recunoască neobișnuita competență a d-sale în cercetarea izvoarelor și influențelor. Studiile despre C. Stamati, Alecu Russo, C. Negruți, etc., au rămas până astăzi modele. Numai un singur neajuns au: nu sunt adunate într'un volum, ca să le cunoască și tineretul arivist și pripit de astăzi. Autorul lor este dator cu o colecție.

Dar a venit o altă vreme în viața autorului, când — în sfârșit! — a fost numit profesor universitar la Cluj, de unde a dat monografiile despre Lazăr, Bărnuțiu și Eliade. În reluările timide și modeste ale istoriografiei din Ardeal, ele au umplut un gol și pentru alții. Dar și în privința acestei istoriografii dl Bogdan-Duică suferă de un neajuns: nu s'a extins în trecutul total al Ardealului, unde d-sa se poate duce cu o înțelegere europeană a fenomenelor istorice ca nici-unul dintre colegii săi.

Căci o superioritate a celui premiat o constituie comprehensiunea filozofică a faptelor și ideilor. Sub această latură nu știm cine-l poate egala dintre istoricii noștri în viață. Vast cunoscător al istoriei filozoficilor și de o înțelegere a problemelor pe care i-o pot invidia titularii dela catedrele acestui studiu, dl G. Bogdan-Duică scoate semnifi-

cația faptului și știe să vadă în dosul fenomenului sufletesc.

Și atunci înțelegem cum apare critica literară sub spiritul său. În acest domeniu d-sa pune la contribuție cunoașterea literaturii universale, dar și cultul adevărului pe care i-l-a însușit Titu Maiorescu. D-sa nu aparține nici-unei școale literare, independența de spirit îl ferește de iobăgia ideilor preconcepute de care sufăr tradiționaliștii, ca și moderniștii. D-sa nu suferă nici de patima criticii regionaliste dela *Viața Românească*. În deosebire de Gherea este științific, iar în deosebire de Titu Maiorescu este mai uman, mai de pe pământ. Un suflu democratic, un elan moral pentru cei mulți și mici animează scrisul său critic. De-aceea dl Bogdan-Duică are înțelegere și pentru scrieri sau autori fără semnificație. În dosul lipsei de creație și al absenței personalității îi este destul să vadă un om zbatându-se între gânduri și sentimente, ca privirea să i se oprească acolo o clipă. Așa, cred, că se explică trecerea în revistă a scrierilor din ultimul timp. Dacă ele nu înseamnă mult izolat, valorează ca totalizare sufletească a unei vremi (Adrian Maniu, Blaga, I. Minulescu, etc.) Căci dl Bogdan-Duică este un mare animator de suflete.

Dacă premiul național se dă și cetățeanului, nu numai scriitorului — cum o dovedește excluderea unor scriitori dela premiere, — dl G. Bogdan-Duică merita să fie premiat pentru virtuțile sale morale de-o potrivă cu cele intelectuale. Acest magistrat sever al moravurilor publice a reușit să aibă mai mulți dușmani decât prieteni, dar mai puțini adversari fățiș decât admiratori dela distanță. Alături de șefii politici din Ardeal, întrucât politica este morală, d-sa ocupă un loc de prim etaj; iar între scriitorii români de astăzi d-sa este o autoritate și literară și morală.

HORIA TRANDAFIR

Colegii absolvenți ai Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov promoția 1912 sunt rugați a face tot posibilul să participe la serbările jubulare dela 27-29 Iunie având loc cu acea ocazie și o consfătuire a noastră asupra îndatoririlor obștești.

Cluj, 18 Iunie 1925

Ion Clopofel, dr. Gh. Popovici, dr. Sabin Manuila, dr. Nic. Popoliță, dr. Eugeniu Dobrotă, Cornel Reca, drd Vesp. Bălosu.

Producțiunea de fine de an a elevilor conservatorului de muzică și artă dramatică.

Întâia școală de artă de pe pământul Ardealului ne crește în fiecare an increderea în viitorul cultural al acestei provincii. Sub conducerea maestrului, asupra căruia nu de mult s'a închis mormântul, conservatorul nostru a lucrat, demn și harnic, alături de celelalte instituții înalte, pe cari numai după unire le-am câștigat. Generația tânără lasă tot mai mult loc artei în sufletul său; în mijlocul materialismului de astăzi o școală care dă vieții atâția tineri dedicați artei, sau vrăjiți de ea este o oază într'o pustie al cărei nesfârșit ne îngrozește.

Până la unire ne-am mângâiat sufletul cu o artă crescută în nevoile noastre, izvorită mai mult din instinct decât dintr'un vast orizont artistic. Muzica, crescută din tristea și pușinele bucurii ale satelor noastre, puțin s'a putut ridica deasupra lor; maestrul care a închis ochii a prins-o în tehnica modernă și a fixat-o pentru eternitate; arta noastră dramatică murea în jocul diletanților. Conservatorul nostru are marea menire de a îndrepta sufletul tinerei generații spre marile izvoare ale artei, de a disciplina sufletele în înțelegerea și răspândirea acestor izvoare, de a descifra taina tehnicii lor, pentru ca marile bogății artistice, cari zac încă necunoscute în sufletul nației, să găsească cât mai mulți pricepători, cari să le ridice din starea primitivă, să le slefuiească cu tehnica lor și să le dea ca hrană sufletească unei nații întregi. Societatea noastră de mâine o dorim mai iubitoare și mai producătoare de artă superioară.

Programul a fost deschis de uvertura din „Coriolan” de Beethoven. Maestrul M. Negrea a apropiat pe elevi de marele geniu muzical, și, dacă execuția n'a trezit entuziasm, a arătat totuși muncă și înțelegere. Tot dsa a dirijat corul și orchestra în „Cântecul destinului” de Brahms, bucată grea, cu nuanțe multiple. Aci maestrul a dat mai multă căldură și precizie.

La piano am admirat: preciziunea în execuție a dlui E. Macovschi; preciziunea și verva dsoarei V. Radu — una dintre absolventele, cari merită să bată drumurile apusului — și spontaneitatea dsoarei M. Popovici.

La cânt dsoara C. Pinciu a executat cele două bucăți ale regretatului G. Dima, cu căldură și stăpânire de sine în notele piano, dar cu prea multă emoție în cele forte. Dna M. Schwimmer a cântat cu căldură și precizie de nuanțe Aria Erbolgei din „Don Carlos” de Verdi. Regretăm însă prea dese vibrații ale vocii dsale.

La dramă și comedie (clasele dlor Z. Bârsan și I. Stănescu-Papa) am cunoscut trei elemente (dlui I. Suhi li mai trebuie dicțiune și siguranță!) cari pot împodobi scena noastră. Dsoara M. Miclescu în rolul Gianinei din „Lăutarul din Cremona”, melodramatică piesă a lui Copèe, a pus căldură și delicateță; a fost însă nestăpânită, până la enervare, în „Linieștea casei” lui Courteline. Deși abia absolvent al anului II, dl. I. Veștea, este un tânăr care a intrat cu întreaga lui ființă în subtilitățile artei actoricești. Un ritm aproape de perfecțiune, o voce cu calde vibrații face din dsa un promițător actor de dramă. Dl N. Antoniu are toate calitățile unui bun interpret în comedie.

G. Bogdan-Duică

V.

Alecsandri și B. Saint-Pierre ?

A doua scriere despre care suntem informați că Alexandri a studiat-o la Paris, între anii 1834—1840, este scrierea lui Jacques-Bernardin-Henri de Saint Pierre *Etudes de la nature*¹⁾ Vorba este despre autorul cunoscutului *Paul et Virginie*, pe care poporul românesc o cetia de câțiva ani în traducerea lui Iancu Buznea dela Iași și despre care V. Alexandri a putut auzi — cel puțin! — de-aici încă²⁾

Saint-Pierre era un aderent și un prieten al lui Rousseau, drept al cărui „mediocru continuator“ este socotit astăzi.³⁾ Dar mediocritatea lui, care privește numai partea științifică a operei de față, nu poate atinge puterea de impresionare generală pe care opera și-o derivă dintr-o cunoaștere bogată a naturii, datorită propriei observări, culesse din multe călătorii și din multe descrieri și din opere de științe naturale.

În această privință Alexandri trebuie să se fi simțit imediat ca spirit înrudit cu Saint-Pierre. Firește, nu pot ști, de ex., dacă Alexandri era sau nu informat că și pe Saint-Pierre îl impresionase adânc același *Robinson Crusoe*, care-i trezise și lui dorul de a se pierde în lume. Dar pot afirma că din scrierea „aceasta viitorul poet român a putut simți că — asemenea lui — S.-Pierre nu s'a adâncit prea mult în fizica sau în chimia naturii, ci — ca și el — a rămas mai bucurios la suprafața estetică și etică a lumii pe care a adorat-o ca opera unui creator sublim și căruia i-a cântat toate părțile bune, produse de acel creator, anume în vederea trebuințelor omenești.

Amănuntele în care se concretizează cântarea aceasta, pledoaria aceasta estetică, sunt nenumerate, adeseori surprinzătoare și aproape totdeauna interesante.

F. Maury, care nu l-a judecat numai în cadrul epocii sale, ci și din punct de vedere al inovațiilor operei, al valorii ei pentru evoluția literară, de care a fost atins și Alexandri, l-a caracterizat astfel: „Însă dacă el a împrumutat dela altul himera sa fundamentală și desnodământul cu care se încheie mica sa povestire (vorba e de *Paul et Virginie*), el rămâne totuși original în concepția și întrebuintarea *pitorescului*. El a călătorit mai mult decât Rousseau, a văzut mai multe țări contrastante, mai mulți sori deosebiți ca însemnătate și ca lumină decorativă. Astfel el are, după părerea mea, privitor la frumusețea lucrurilor, un simț mai delicat, mai erudit. Multe din peisagiile sale din Rusia, din colonia Capului, din Insula Franței (Maurice), din insula Ascensiunii sunt de un gen cu totul nou. Dela 1763 încă și chiar în cursul anilor în care maestrul său (Rousseau) nu vede împreju-

rul său decât — cași Poussin — numai liniile arhitecturale mari ale pământului și ale maselor de vegetațiune, el, S.-Pierre, desprindea fisionomia fiecărui tablou; el înlocuște scenele întinse și complicate ale artei clasice cu *micile vederi circumscrise*; și le potențează expresiunea prin mijlocul unor procedee de idealizare abile, care nu deformează realitatea prin suprapunerii de idei. Mai mult, el descopere *exotismul*; mărește și simplifică frumosul naturii europenești prin înțelegerea ce o are pentru frumosul tropical; zugrăvește farmecul din mai multe climate ale globului și inițiază pe Francezii în poezia de care ei sunt înconjurați prin revelarea frumuseții care este îmbeșugată, dar departe de ei. El deschide imaginațiunii și artei romanțierilor și călătorilor o lume nouă, o parte neexplorată încă a planetei.

„În sfârșit, ca orice creator veritabil, el, ne dă și justificarea procedurii sale. A *X-a Etude* nu conține decât aproape numai erori științifice, dar, în schimb, ce priviri fecunde pentru capodoperele condeiului și ale penelului! El este cel dintâiu care a simțit importanța *pitorescului* și care a formulat, pentru literați și pictori, câteva legi ale lui. Dacă Rousseau a regăsit, așazicând, sentimentul naturii, Bernardin de Saint-Pierre a fost *legislatorul artei descriptive*; el a făcut teoria care, la maestrul său, era numai intuiție a genului și a sufletului“.

Cu alte vorbe fie din înlămpare, fie povățuit poate — de mentorul său parizian Cotte, *Alexandri descopere din capul locului începutul artei descriptive, moderne a Franței*; și se îmbibază cu o teorie, care dezvoltându-se apoi independentă, în cadrul personalității sale, și aplicându-se la subiecte românești îl va duce mai târziu la arta pastelurilor, pe care, firește nu o putem atribui numai influenței S.-Pierre: între cetirea lui Saint Pierre (1835-1839) și *Pasteluri* (1866-1870) a curs doar un stert de veac, în care Alexandri a cunoscut, de sigur, și altă poezie descriptivă, și alte teorii, deoarece el era, oricât s'ar nega aceasta, un cetitor asidu al literaturilor lumii. Dar eu nu atribui nici acestor lecturi mai multă importanță decât propriei observări, propriilor călătorii.

S.-Pierre a mișcat întâiele gânduri; înflorirea lor este operă proprie a poetului român.

La părerea lui Maury — pe care mi-am însușit-o — adaug acum un șir de amănunte, care să lămurească și mai bine atmosfera intelectuală și artistică, în care tânărul Alexandri a petrecut studiind opera lui S.-Pierre.

S.-Pierre este uimit de imensitatea naturii și de numărul enorm al repartițiilor sale. Lui căutarea misterelor ei i s'a prefăcut în dor, în pasiune. Găsirea lor *prin simplă observație* o socotește mai ușoară decât se crede. De aceea el afirmă odată că metodele erudite ne ascund uneori adevăruri firești, pe care le cunosc însă *ciobanii* !)

Natura nu trebuie căutată în muzee; muzeele sunt cimitire și sunt nesuferite; în ele nici frumusețea nu place; pe când,

dacă rămân așezate în natură, plac chiar și lucrurile cele mai urâte.

Natura este plină de viață, de simpatii dela animalele și plantele care au sex, până la fosilele nesimțitoare, la metale, există obiecte *iubitoare* și obiecte *iubite*. Din opoziția indivizilor prin sex și din a genurilor prin forme principiul acesta scoate armonii nesfârșite.¹⁾ Ori unde te întorci natura oferă «concerte răpitoare» de animale și plante.

Este așadar imediat evident că S.-Pierre e un contemplator *sentimental* al naturii. Pe ceice nu-i seamănă, el îi critică ca pe oamenii culți (*pollicés*), care privesc natura cu nepăsare și sunt jârmurși în adorarea faptelor omenești; pe când *săracii*, care se scoală de vreme și muncesc la câmp, sub cer, simt cu vioiciune „puterea *activă* a naturii“²⁾

Întădăvăr, natura lucrează mereu; ea nu face nimic în zadar: acesta este un mare principiu al ei, pe care S.-Pierre îl amintește adeseori;³⁾ natura este înțeleaptă, chiar și acolo unde nu o pricepem, d. ex. în moarte; natura este bună cu noi; este dreptă. Adânc, puternic, misterios este „autorul“ naturii! Privirea scriitorului zboară mereu spre acest autor.

Unde în lume se ivește răul, el trebuie cercetat din punct de vedere natural; așa se va putea găsi drumul binelui! Cu acest cuvânt S.-Pierre intra în domeniul politic, care este o parte din natură. În cursul acestor expunerii, oamenii cei mai apropiați de natură, *plebeii*, se bucură, firește, de toată simpatia sa.⁴⁾

S.-Pierre scrie în desvoltări foarte negale. După ce a intrat în domeniul cercetării sociale, el stăruiește în cercetarea sociologică iar de legile naturii — de concretizarea inducțiilor sale sentimentale — își aduce aminte abia peste vreo două sute de pagini! Până aici el continuă a critica sever *păturile sociale depărtate de viață naturală*: pe cei mari: pe *proprietarii mari* (cărora le face, de repețite ori, un proces serios); concentrarea imorală a lor în Paris; iar tuturor acestor fenomene le opune, încă odată, sensibilitatea sănătoasă a *fărănilor*, despre care știe să raporteze scurt și mișcătoare, scene văzute de el însuși.⁵⁾

În cursul acestor revelații energice a lumii de jos S.-Pierre crede că nu este fără de folos să contureze chiar tabloul unui nobil excepțional, căruia mult îi plăcea să petreacă în casa săracului, *fărănilor*: Este cazul unui Nicolas de Villebois, pe care-l trec în notă aici, mulțumindu-mă a întrebă: Ce impresie îi va fi făcut fărânelului boer Alexandri un astfel de episod, socotit vrednic să fie oprit într-o astfel de carte? Se va fi gândit oare la boerii țării sale, la ușile ce mai târziu adeseori le va deschide și el?⁶⁾

1) I, p. 171.

2) I, 230.

3) I, 332, 384.

4) I, 448—453.

5) II, 51—52.

6) N. de Villebois era comandantul artileriei rusești și general de geniu. «J'avois remarqué», — scrie S.-Pierre, — «qu'on lui présentoit toujours sur une assiette je ne sais quoi de gris, et de semblable, pour la forme, à de petits caillons. Il m'angoût de ce mets avec fort bon appétit, et il n'en offroit à personne; quoique sa table fût honorablement servie, et qu'il n'y eût pas un seul plat qui n'y fût présenté au moindre convive. Il s'aperçut un jour que je regardois son assiette favorite avec attention. Il me demanda, en riant, si j'en voulois goûter: j'acceptai son offre, et je trouvai que c'étoient de petits blocs de lait caillé salés et parsemés de grains d'anis; mais si durs et si coriaces, que j'avois toutes les peines du

1) Eu întrebuintez ediția dela 1804, Paris; în cinci volume.

2) *Pavel și Virginie* tr. de Iancu Buznea a apărut în Iași, la 1831. P'între abonații cu câte 1 exemplar — sau, cum zice traducătorul: p'între „pronumeranți ce au ajutat la tipărirea acestii cărți“ — se află și *tatăl poetului*, spătarul Vasile Alexandri. (Vezi pagina 219).

3) L. Petit de Julleville, Histoire de la Langue et de la Littérature française, t. VI, p. 306.

4) L. Petit de Julleville, loc. cit., p. 311.

5) Vol. I, p. 133.

În sfârșit S.-Pierre ajunge la expunerea legilor amintite și de Maury, în caracteristica ce am citat-o mai sus. Firește aceste legi eu le-am citat gândind mereu; Ce ar putea să desprindă din ele un poet? Spre ce fenomene îl pot chema ele pe poet? Spre ce regiuni l-au putut chema pe Alexandri *artificiile* aceste estetice?

Convenance este înfața lege: conexiunea dintre fizicul obiectelor și instinctul ființelor sensibile este așa de mare, încât o simplă culoare ajunge, ca să pună în mișcare pasiunile animalelor, d. ex. *roșul și taurul*.

Ordre este o serie de conveniențe. Ordinea adună un număr mare de conveniențe și sporește astfel plăcerea centrului (ființei), spre care le îndreptează.

Harmonie. Natura opune una-alteia ființele, pentru ca să producă între ele conveniențe. Legea aceasta este cunoscută de mult; ea este «isvorul gustului în artă și în elocință». Este legea contrastelor, care rămân uneori neîmpăcate, producând discordia; durerea care se reunește alteori în armonii. Probe se aduc din domeniul colorilor, formelor, mișcărilor, asupra cărora S.-Pierre stăruiește cu *deosebită privire la arte*.¹⁾

Consonnances sunt repețirile aceluiași armonii. Ele adaugă plăcerile înmulțindu-le și transformându-le asupra altor scene nouă.

Progression este o serie de consonante ascendente sau descendente. Progresiunea produce plăcere mare, pentru că ea naște în suflete sentimentul înfinitului.

Contrastes, în sensul: *Alb* este contra cu *negru*, dar în contrast cu *albastru, verde* etc. Pentru a distinge armoniile, consonanțele și progresiunile, natura le contrastează.

Concerts. Concertul este o ordine formată de mai multe armonii gen diferit. El se deosebește de ordinea simplă (*ordre*) prin faptul că adeseori aceasta nu este decât o urmare de armonii de același fel. Fiecare operă particulară a naturii prezintă, în diferite genuri, armonii, consonanțe, contraste și formează astfel un concert veritabil. În concert culminează înfașșurarea armonică a naturii.

Concertul este fenomenul total, pe care S.-Pierre îl cere atât observatorului științific cât și celui sentimental-artistice.

Este par'că s'ar fi făcut atunci teoria *Concertului în luncă!* S.-Pierre se adresează poezilor să studieze și să cânte astfel de concerte.²⁾

monde à y mordre, et qu'il me fut impossible d'en avaler. «Ce sont, me dit le grand-maitre, des fromages de mon pays. C'est un goût de l'enfance. J'ai été élevé parmi nos paysans à manger de ces gros laitages. Quand je voyage, et que je suis loin des villes, aux approches d'un village, je fais aller devant moi mes gens et mon équipage; et mon plaisir alors est d'entrer tout seul, bien enveloppé dans mon manteau, chez le premier paysan, et d'y manger une terrine de lait caillé avec du pain bis. A ma dernière tournée en Livonie il m'arriva à cette occasion une aventure qui m'amusa beaucoup. Pendant que je déjeunais ainsi, le vis entrer dans la maison un homme qui chantoit, et qui portoit un pache sur son épaule. Il s'assit auprès de moi, et dit à l'hôte de lui donner un déjeuner semblable au mien. Je demandai à ce voyageur, si gai, d'où il venoit et où il alloit. Il me dit: Je suis matelot, je viens des grandes Indes.

¹⁾ Formula finală a lui S.-Pierre este (vol. II, pag. 201): „Tout est formé de contrastes dans la nature; c'est de les harmonies que naît le sentiment du plaisir et c'est de leurs oppositions que naît celui de la douleur“.

²⁾ El zice (vol. II, p. 300): „Si on ajoute à chaque plante ses harmonies élémentaires, telles que celles de la saison où elle paraît, du suite où elle végète, les effets des rosées et les reflets de la lumière sur son feuillage, les mouvemens

Tot ce urmează după expunerea acestor „legi generale“, bogat exemplificate, este o dezvoltare, o completare a concepției expuse până aici. Completările acestea lămuresc deci — pe multe pagini — armoniile plantelor cu soarele, cu apa, cu aerul, prin flori, foi, fructe; apoi armoniile omului cu plantele. În cursul acestor lămuriri se dau multe descrițiuni din natura întregului glob pământesc.

De aici încolo cercetarea se adună împrejurul omului. S.-Pierre pretinde că acum discută câteva legi morale ale naturii, dar în realitate el expune o psihologie a sentimentelor (*Étude XII*).

După el „sentimentul pare a fi un rezultat al legilor naturale“, iar „rațiunea un rezultat al legilor politice“. Că această credință nu-i exactă, nu ne privește. Pentru noi este destul să arătăm în ce fel S.-Pierre ajunge a afirma că sentimentul este superior rațiunii; că sentimentul este totdeauna același, pe când rațiunea variază dela o vârstă la alta.¹⁾ „Greșelile rațiunii sunt locale și schimbătoare; adevărurile sentimentului snt constante și universale“. Rațiunea produce *eul grec, eul englez, eul turc*; sentimentul produce *eul uman, eul divin*. De aceea operele rațiunii antice nu se pot înțelege fără comentariu, dar oricând, oricine va fi mișcat de rugăciunile lui Priam la picioarele lui Ahile, de desnașdejdea Didonei, de tragediile lui Racine sau de fabulele naive ale lui La Fontaine.

După ce a'pus aceste baze ale cercetării, S.-Pierre discută amănunțit felurile sentimente: inocența, mila, iubirea de patrie; admirațiunea, misterul, melancolia, singurătatea, amorul, divinitatea, etc.

Firește, S.-Pierre discută și condițiile în care sentimentele se nasc, precum și

qu'elle éprouve par l'action des vents, ses contrastes et ses consonnances avec d'autres plantes et avec le quadrupède. Les oiseaux et les insectes qui lui son propre, on verra se former autour d'elle un concert ravissant dont les accords nous sont encore inconnus, ce n'est cependant qu'en suivant cette marche qu'on peut parvenir à jeter un coup-d'œil dans l'immense et merveilleux édifice de la nature. J'exhorte les naturalistes, les amateurs des jardins, les peintres, les poètes même à l'étudier ainsi, et à puiser à cette source intarissable de goût et d'agrément. Ils verront de nouveaux mondes se présenter à eux; et sans sortir de leur horizon, ils feront des découvertes plus curieuses que n'en renferment nos livres et nos cabinets où les productions de l'univers sont morcelées et sequestres dans les petits tiroirs de nos systèmes mécaniques“.

¹⁾ III, 111.

pe purtătorii lor. Scrierea devine deci tot mai critică, sociologică mai critică. Din când în când omul mic, omul păturei de jos, este citat ca superior păturei de sus, ale cărei defecte sunt desgolite și biciuite sistematic.

Întoarcerea aceasta spre problemele sociale devine rădăcina unui întreg volum de reflexiuni și critice și propuneri de natură politică: este volumul V, care se poate considera ca una din scrierile ante-revoluționare, prin ciioase curentului sănătos al înălțării poporului muncitor la rangul de factor hotărâtor în stat. Volumul acesta politic nu ne interesează aici deși el va fi fost un motiv mai mult ca și tânărul Alexandri să apuce pe căile nouă ale democrației, care din păcate, încă nu a triumfat în formele cele mai bune pe care le putea lua.

Volumul al VI-lea cuprinde însă pe *Paul et Virginie*, oarecum încoronarea literară a tuturor discuțiilor din cele trei volume anterioare; de sigur *Șopera* în care ființa sentimentală a concepției saint-pierriste a luat trupul cel mai ales ce-l putea lua, forma care a devenit cea mai populară dintre toate scrierile lui¹⁾ *Paul et Virginie se află deci și la origina idealismului sentimental, rustic*, al lui Alexandri.

Motive izolate, concrete, bine circumscrise, reductibile numai la S.-Pierre în Alexandri nu se află. S.-Pierre l-a ajutat numai să găsească un drum; nu l-a arătat *anume* locuri: unde să se odihnească, unde să culegă flori, să rupă o frunză, cum să-și alcătuiască cutare sau cutare „concert“ moldovenesc. De această nici vorbă nu 'poate să fie. Alexandri nu a fost niciodată ecoul simplu al altui coleg de literă, cum au afirmat câteodată câte un detractor fără cap și fără inimă. S.-Pierre a avut deci o influență *mai mare și mai însemnată* decât a motivelor izolate; el a influențat *dirrecțiunea*; l-a împins pe poet într'un *curent*, pe care l-a ilustrat cu opere, *până la a căror înălțime nu se ridică niciuna din paginile lui Saint-Pierre*.

Pentru a sensibiliza *felul asemănător* dintre direcția S.-Pierre și direcția Alexandri, voi copia din acesta și, anume, numai din pasteluri câteva pasaje de *afinitate psihologică-literară*; fără niciun comentariu.

¹⁾ Vol. III, p. 73—233.

O! minune, farmec dulce! O! putere creatoare!
În oricare zi, pe lume, iese câte-o nouă floare
Ș'un nou glas de *armonie* completează *îmul sfânt*
Ce se 'nalță către ceruri de pe veselul pământ.
Tot ce simte și visează, fiară, pasere sau plantă
În căldura primăverei naște, saltă, sboară, cântă,
Omul își îndreaptă pasul către desul stejeriș
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

O pătrunzătoare șoaptă umple lunca, se ridică.
Ascultați! stejarul mare grăește cu iarba mică,
Vulturul cu ciocârlia, soarele cu albul nor,
Fluturul cu plânta, râul cu limpedele isvor.
Și stejarul un zacheț sur son épaule!
Fluturașul zise floarei: Mult ești mică dragălașă!
Vulturul uimit ascultă ciocârlia ciripind;
Râu, isvoare, rouri, raze se împreună iubind.

O, doamne! Iată'un flutur ce prin văzduh se pierde!
În câmpul veșted iată un fir de iarbă verde
Pe care 'ncet se urcă un galben gândăcel
Și sub a lui povară îl pleacă încetinel.
Un fir de iarbă verde, o rază încălzitoare,
Un gândăcel, un flutur, un clopoțel în floare,
După o iarnă lungă ș'un dor nemărginit
Aprind un soare dulce în sufletul uimit!

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNIALE

PRESA IN SLUJBA CULTURII

Intr'un articol de fond, intitulat românește „Bine ați venit“, Prager Presse saluta pe ziaristii români, plecați în Cehoslovacia să cunoască țara și spiritul de muncă al unei națiuni care rivalizează cu națiunile apusene, numindu-i „reprezentanții uneia dintre cele mai înaintate prese din Europa“. Valorificând apoi activitatea presei noastre același ziar scria: „Este demn de admirare ce a fost în stare să facă presa română pentru luminarea poporului și ce face încă și astăzi, între împrejurări grele, pentru un popor a cărui cultură numai acum se clădește și care, prin războiul ce a trecut așa de monstruos peste țara lui, a fost împiedecat în mod brutal în străduințele lui culturale. Este acesta un teren unde putem lua învățatură dela aospetii noștri“.

Trecând peste partea de curtenie din articolul menționat obișnuită la astfel de ocazii, constatarea răspânditului ziar din Praga exprimă totuși un adevăr. Ne gândim la presa românească din Ardealul regimului unguresc, care, alături de debaterile problemelor politice ale vremii, energice fulgerări la adresa unei cîrmuiri care împletea cu stăruință lanțul de sufocare a poporului nostru, alături de nelipsitele informațiuni asupra faptelor diverse din fiecare zi, a știut să facă loc totdeauna preocupărilor culturale, conlucrând astfel prin cuvânt scris cu cuvântul rostit al instituțiilor cu această menire la luminarea poporului pentru înălțarea lui la o viață conștientă de sine.

Gazetele din Ardeal n'au fost numai o școală politică cetățenească pentru popor, ci și o școală culturală, — uneori și literară, în adevăratul înțeles al cuvântului, jucând rolul de revistă. Un ziar, nu o revistă, — Tribuna din

Sibiu, a călăuzit „direcția nouă“, junimistă, dincoace de munți, un eveniment care poate fi socotit punctul de plecare al adevăratei literaturi artistice ardelenne.

„Foița“ gazetelor dela noi, care cuprindea încercări literare, în versuri și în proză, originale sau reproduceri din alte publicații, încurajând talente sfioase și bătătorind un drum ce avea să ducă la lumina unui luceafăr, alături de literatura populară, substratul literaturii culte, oferta cetitorilor săi cu fiecare număr acea hrană sufletească aleasă, de care nu se poate lipsi omul civilizat, precum nu se poate lipsi de pâinea de toate zilele. Uneori foița părea prea strămlă ca să poată îmbrățișa cu îndestulare aceste produse ale sufletului și atunci apăreau suplimente literare, ce aduceau și o notă hazlie, care te făcea să petreci plăcut și îndemna la cetit.

HORIA TRANDAFIR

Marea criză materială... a Europei de după războiu a produs criza morală în care ne sbatem. *Journal de Geneve* constată că meritul războiului este că ne-a scăpat de amenințarea supremației vreunei puteri. Inșă scăparea ne-a costat foarte scump.

„Ruptura liniilor comerciale — scria J. d. G. uzarea mașinilor, dezordinea schimbărilor, dezechilibrul importului și exportului au paralizat țările producătoare aruncându-le prodă privațiunilor și mizeriei“ Anglia are 1.200.000 muncitori în șomaj. „Problema de existență a Europei, continuă cu toată dreptatea J. d. G., a încetat să mai fie o problemă politică. Nici o egemonie nu ne mai scapă. Existența este o problemă economică“. Iată de ce ne dăm seama că o așezare economică solidă singură ne poate garanta pacea sufletească și reconstitui moralul necesar progresului.

Comemorarea lui Vlaicu. În Bințișii satului acumuns din județul Hunedoarei care ne-a dat întâiul geniu tehnic român, pe aviatorul Aurel Vlaicu, mort vitejește în lupta pentru cucerirea văzduhului de către om, s'au adunat a doua zi de Rusaliu sute de intelectuali, țărani și școlari să se închine memoriei lui. A fost o sărbătoare

emoționantă până la lacrimi. Tabla ce s'a pus pe casa unde s'a născut Aurel Vlaicu a prilejuit emoția cea mai curată pentru cece au pătruns în sufletul ales al prea curând răposatului nostru aviator, prin cuvintele simple dar de o frumusețe rară ale părintelui Ion Moța dela Orăștie care a explicat frumusețea idealului și a jertfei lui Aurel Vlaicu. La serbarea dela Bințișii a participat cu gândul întreg neamul românesc.

O satisfacție pentru Basarabeni. Frații noștri din Basarabia au încercat multe supărări și umiliri în țara liberă, de către oamenii cari nu cunosc nici o morală. Ei însă primesc prin Astra transilvăneană o mare satisfacție și li se ia tot aleanul din inimi: Astra le-a vorbit, i-o considerat, le-a refăcut umorul, le-a redat sănătatea morală. În sensul articolului d-lui O. Ghibu din acest număr, fruntașii basarabeni vor intra în secțiile științifice și literare unde se putea consacra în tihnă studiului putând să dea întregul lor concurs la însdrăvenirea României întregite. Maniera înțeleaptă și blândă, simțul de dreptate al ardelenilor fac și de data asta imense servicii țării întregi.

Nou avânt pentru cercetarea problemelor sociale și economice. — Cu numărul de față în comitetul de direcție al revistei noastre iau loc și dd. dr. Mihail Șerban profesor la Academia de Agricultură din Cluj și Vasile C. Osvadă economist, întâiul președintele iar al doilea secretarul secției social-economice a Astei. Cititorii noștri știu să aprecieze felurile ce împodobesc pe cei doi publiciști economiști din chiar paginile de până acum ale „Societății de Mainé“. D. Șerban a făcut o critică judicioasă maximalismului, a schițat un foarte cuprinzător program al societății viitoare, a dat un formular ingenios de anchete sociografice. De d. V. C. Osvadă ne-a separat o neînțelegere trecătoare, însă și-a reluat locul său și publicul va continua a urmări cu interes paginile sale de critică neidurată, într'un stil dăruit cu o mare facilitate de expresie. Revista își deschide cu bucurie coloanele pentru o cât mai largă și fecundă dezbateră a problemelor zilei și urează Astei o izbândă deplină. Oferim cu toată inima concursul popularei noastre publicații pentru a accelera prosperitatea materială a poporului nostru. Buletinul va însemna o orientare precisă și realistă a intelectualilor și gospodariilor noștri.

Desvoltarea spiritului social. În ședințele comitetului secției social-economice a Astei, s'au pus în discuție probleme de cea mai mare importanță. În rezumat ele sunt amintite în apelul lansat în buletinul din corpul revistei. Cu începutul toamnei se va trece la faptă. Foarte bine s'a făcut că s'a lansat cu mult mai puțin decât cât se proiectează în realitate. Printre atâtea lucruri de folos pentru întărirea noastră economică s'a vorbit și de nevoia formării unui spirit social mai intens. Prin trezirea interesului față de acuitatea problemelor nădăjduim să se infiripeze acea forță socială vie care să susțină eolanul activității cât mai mult în timp. O societate nu se poate închea decât fiind animată de scopuri ce cuprind un veritabil idealism.

Inscrieți-vă în Institutul de Studii „Societatea de Mainé“!

Ah! iată primăvara cu sânu-i de verdeață!
In lume-i veselie, amor, sperare, viață;
Și cerul și pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite și vesele cântări!

Și la scriitorul francez, și la poetul român Ceylonul este pomenit adeseori:

Călătoare scumpe mie! Au lăsat în a lor cale
Asia cu-a sale râuri, Cazemirul cu-a sa vale,
Au lăsat chiar Ceylonul, mândră insulă din rai,
Și revin cu fericire pe al țării dulce plai. *)

*) Cu o curiozitate formală adaog în notă textul din care reese că în drumurile sale S.-Pierre trebuie să fi auzit și de frumusețile Moldovei, pe care elevul său Alexandri avea menirea să le cânte magistrat:

*) J'ai vu en Pologne quelques particuliers cultiver avec le plus grand succès de vignes et des abricotiers. M. de la Roche, agent du prince de Moldavie, me mena à Varsovie, dans un petit jardin des faubourgs, qui rapportoit à son cultivateur cent pistoles de revenu, quoiqu'il n'y eût pas une trentaine de ces arbres; ils étoient tout-à-fait inconnus dans ce pays il y a cent cinquante ans. Les premiers y furent apportés par un François, valet-de-chambre d'une riene de Pologne: cet homme les cultivoit en cachette, et faisoit présent de leurs fruits aux grands du pays, comme s'il les eût reçus de France par les courriers de la cour. Les grands ne manquoient pas de lui payer magnifiquement; et cette espèce de commerce est devenue pour lui le principe d'une fortune si considérable, que ses arrière-petits-enfans sont aujourd'hui les riches banquiers de ce pays. (Volumul II, p. 460).

S P R E N O U I O R I Z O N T U R I

Avem mângăierea că în ultimul timp problemele sociale și economice preocupă pătriți tot mai largi ale neamului nostru. Ne dăm seama tot mai conștient, că după întregirea Țării, rolul și rostul nostru în viața și în frământările pentru rânduirea socială și economică este din zi în zi tot mai evidențiat și mai cerut de superioarele interese naționale și europene.

Era cu neputință să nu înțelegem glasul vremii și d'aceea găsim că sunt firești nizuințele ce se depun din toate părțile pentru problemele sociale și economice să fie cât mai mult ținute la suprafața preocupărilor de toate zilele.

„Astra“, bătrâna noastră Asociațiune transilvană pentru literatura și cultura poporului român — a găsi prilejul să ordone sub steagurile ei, ce falfăie deasupra tuturor veleităților de patimi și lupte politice, preocupările și munca pentru lămurirea și soluționarea problemelor sociale și economice, cu deosebire sub aspectul ce interesează și trebuințele specifice ale acestei părți de țară.

Cu ocazia reorganizării secțiilor științifice-literare în ședințele ținute în Cluj la 21-2 Mai a. c. s'a înființat cu o nouă îndrumare secția social-economică, mutându-se sediul acestei secții în Cluj.

Intregit numărul membrilor activi și corepondenți secția social-economică și-a încredințat conducerea subsemnatului comitet, care azi are plăcerea să vestească faptul că a reușit să convină cu conducerea revistei „Societatea de mâine“, ca în viitor această bine apreciată și răspândită revistă să servească și ca organ de publicație al secției social-economice a Astrei.

Când anunțăm începutul muncii organizate în cadrul secției social-economice, ținem de a noastră îndatorire să lămurim, cel puțin, în liniamente generale, credințele și principiile de bază ca și cadrele provizorii de muncă.

Având la temelie dragostea de neam și țară, preocupările și munca noastră pentru lămurirea, ordonarea și soluționarea problemelor sociale și economice în cadrul secției, pornesc din cel mai curat naționalism, lipsit de orice veleități

de șovinism sau de luptă între clase și partide.

Mărturisind și evidențiind principiul proprietății individuale, înțelegem să respectăm deopotrivă munca și capitalul, fie acelea materiale sau intelectuale și fie în patrimoniul particular sau colectiv. Pentru că noi credem că o consolidare social-economică a neamului nostru, ce se găsește azi încă la începutul vieții social-economice ordonată și conștientă, numai așa este posibilă, dacă întru asigurarea acestei consolidări vor coopera toți factorii vii și se va ține seamă de toate tradițiile ce-au călăuzit prin veacuri neamul nostru, până când ne-a reușit să-i dăm, prin întregire, posibilitățile de progres și de afirmare.

Socotind *producția* intelectuală și materială ca principala bază de progres, vom lămurii și vom contribui la munca, ce se face pentru dezvoltarea celor vechi și crearea de noi mijloace și instituții de producție, ca să avem acești factori sociali și economici în fruntea tuturor factorilor, ce colaborează pentru ajungerea țintei omeniești prin progresul social-economic.

În această ordine de idei spunem și aici răspicat, că bunurile și rezultatele economice le considerăm numai *ca mijloace* și nu ca ținte ale vieții și activității noastre și a altora. Căci ținta finală trebuie să fie și a noastră, a celor ce ne preocupăm cu probleme sociale și economice, ca și a tuturor: asigurarea pe seama omenirii a celei mai sintetizate vieți culturale presidată de cea mai curată morală și dragoste, și având la temelie cele mai desăvârșite succese ale științei.

Întru ajungerea acestor scopuri — munca noastră, și în cadrul secției social-economice vom porni-o dela propaganda fixărilor și rezultatelor deja ajunse pe acest teren, lămurind fazele prin care a trecut și ideile, ce îndrumază azi această muncă.

Luând contact direct cu realitățile — vom încerca în primul rând, ca prin *anchete* cât mai largi și mai complete să ne cunoaștem cel puțin punctele de reper ce ne lămuresc: situația de azi, nevoile ce ne bântuie, aspirațiile ce le avem și posibilitățile, care ne stau

la îndemână pentru soluționarea problemelor social-economice, în special sub raportul neamului nostru locuitor în partea de țară, în care mai ales să desfășoare activitatea „Astrei“. Ne place a crede că în curând ne va reuși să aranjăm o serie de conferințe lămurind problemele social-economice, ca la timpul potrivit să putem permanentiza aceste lămuriri cu discuții în cadrul unei academii populare liberă social-economică.

Având o deosebită preocupare pentru chestiunile muncitorilor intelectuali și materiali, pentru asigurările sociale ca și pentru îndelnicirile profesionale dela sate și orașe — vom nizu să ajutăm ordonarea muncii agricole la sate și pătrunderea elementului românesc la orașe, cu ajutorul industriașilor meseriașilor și comercianților români. În acest scop vom sprijini și vom iniția cursuri de cooperatie și vom fi la îndemâna tuturor, ce vor să-și înființeze și să-și consolideze cooperative de tot felul și instituții economice și sociale.

Ca munca noastră să se poată încadra cât mai repede vom ține viu contactul direct și prin publicații cu populația dela sate și dela orașe — ca și cu organizațiile sociale și economice cum sunt: Asistența și instituțiile sociale, Camerele de comerț, industrie, agricultură și muncă, Centrala Cooperatiei și celelalte organizații economice de ori ce fel și aparținând statului sau inițiativei particulare, românilor sau minoritarilor din această țară.

Întru realizarea acestei desinteresate munci noi ne angajăm cu tot sufletul, cu tot devotamentul și cu toată înțelegerea de care dispunem — cerând tuturor celor buni să ne înțeleagă și să ne dea prețiosul lor sprijin.

Mihail Șerban, N. Ghiulea,
Vasile C. Osvadă, Ion Clopoțel

EXTRAS din procesul-verbal redactat în ședința membrilor activi ai secțiunii economice, ținută la 21 Mai 1925, prezenți fiind dnii: Traian Barzu, Ioan S. Ordeanu, Ioan I. Lepadatu, Mihai Șerban și Vasile C. Osvadă.

Sub președinția de vârstă a d-lui Traian Barzu se hotărăsc următoarele propuneri, ce urmează a fi

înaintate plenului secțiunilor unite ale „Astrei“.

1. După regulamentul în vigoare există azi trei secțiuni cari au în bună parte aceleași preocupări: secția social-juridică, secția economică și secția tehnică-industrială. Ca să se poată lucra cât mai efectiv, și mai bine, Vă propunem că:

La secția economică să se alăture partea socială din secția socială și juridică, pentruca secția noastră să se numească „Secția social-economică“ în sensul propunerii făcută în scris de membrul nostru activ, dl Mihail Șerban.

Dacă această propunere o primește plenu se impune modificarea textului din art 18 al regulamentulului în textuarea următoare :

Secțiunea socială și economică.

Art. 18. Secțiunea economică se va ocupa :

a) cu studiarea stării poporului român din punct de vedere social și economic și va căuta să inițieze înființarea de așezăminte, precum și să ia măsuri necesare pentru propășirea lui pe toate terenele economiei sociale;

b) va cauta să contribuie la îndrumarea spre profesiunile industriale și comerciale mai rentabile, a surplusului populației rurale și la întărirea economică a elementului național al orașe;

c) se va dedica îndeosebi propagării ideii cooperatiste, contribuind la înaintarea, organizarea și îndrumarea instituțiilor cooperative și la răspândirea cunoștințelor necesare la țară și la oraș; va căuta să popularizeze asigurările sociale și de tot felul;

d) va cauta — uzând de mijloacele ce-i vor sta la dispoziție — să reacționeze în contra propagandei și uneltirilor curenților subversive și va stăruii pentru dezvoltarea unei organizări social economice moderne, prin concentrarea populației producătoare în camere profesionale și alte corporațiuni reprezentative, pentru constatarea autorizată și validitatea eficace a intereselor lor legitime;

e) prin conferințe, publicațiuni, cursuri ambulante, demonstrații

practice, expoziții, premii și alte mijloace, va căuta să înrăurească o exploatare mai desăvârșită a forțelor naturale, precum și o întrebuințare mai bună a mijloacelor de producție, îndeosebi a timpului ei și brațelor de muncă, popularizând practicarea diferitelor ocupațiuni (indeletniciri) accesorii și a industriei casnice la țară;

f) va căuta să susțină o intimă legătură cu asociațiile și corporațiunile cu caracter social și economic, sprijinindu-le activitatea și cerându-le concursul.

În ce privește secția fostă socială să se numească Secția științelor juridice și în consecință su se modifice potrivit art. 14. din Regulamentul privind secția juridică.

În același timp Vă propunem să mențineți secția tehnică-industrială cu denumirea „Secția tehnică“. Pentru regulamentare Vă rugăm să binevoiți a relua textul din art. 17 din vechiul regulament în redactarea ce se va crede de cuviință cu ocazia constituirei.

Revenind la secția noastră social-economică ne luăm voe să Vă propunem :

1. Să aprobați dimisia membrului activ dl dr. Nicolae Vecedera, înaintată în scris.

2. Să se primească dimisia d-ilor Traian Barzu și Ioan S. Ordeanu din calitatea de membrii activi.

Dimisiile acesta din urmă s-au făcut la sfârșitul ședinței de constituire motivându-se cu vârsta înaintată și depărtarea la care locuiește dl dr. Traian Barzu, iar în ce privește pe dl Ordeanu, dimisia o motivează cu faptul, că între timp cercul său de activitate a fost mutat în vechiul Regat ca inspector agronom și astfel nu ar putea lua parte directă la lucrările secției

Noi Vă rugăm să binevoiți a primi demisiunile și a le mulțumi pentru activitatea d-ilor, Vă rugăm să-i primiți ca membrii corespondenți.

Ca membrii activi Vă rugăm să primiți dintre membrii vechi pe dnii Dum. Comșa, Nic. Iancu, Ioan I. Lapedatu, Vasile C. Osvadă, Ion de Preda, Const. Popp, Romul Simu, dr. Mihail Șerban, iar ca membrii

noui pe dnii: dr. N. Ghiulea profesor de științele sociale la Universitatea din Cluj, dr. Gheorghe Moroianu, profesor de economie socială la Academia de comerț din Cluj, Ion Clopoțel, profesor și publicist, dr. Sebastian Bornemisa, industriaș, editor și publicist, Iosif Jumanca fost șef de resort, meseriaș și publicist.

Două locuri rămân vacante.

Ca membrii corespondenți propunem pe dnii: Constantin Matruovici, profesor la Acad. de agricultură, Cluj, Vasile Vlaicu, director de bancă și de revistă, publicist, Tiberiu Cristea, director regional zootehnic, Cluj, Valer Roman, publicist, Sabin Cioran, funcț. sup. la Banca Națională și publicist, Cluj, Iosif Gârbacea, prof. și publicist, Cluj.

Sediul secției să fie Cluj.

Privitor la constituirea comitetului secției pe termen de un an am hotărât :

Președinte : dr. *Mihail Șerban*, profesor.

Vicepreședinte : dr. *N. Ghiulea*, profesor.

Secretar : *Vasile C. Osvadă*

Casier : *Ion Clopoțel*.

ss. *Ion I. Lapedatu*,

ss. *Mihail Șerban*,

ss. *Traian Barzu*,

ss. *Ion S. Ordeanu*,

ss. *Vasile C. Osvadă*.

Secțiunile Unite în ședința ținută la Cluj, în 22 Maiu 1925 adoptând în întregime propunerile de mai sus, ele fac parte acum din noul statut al „Asociațiunii“, intrând în vigoare chiar din ziua aprobării lor.

Pentru conformitate

ss. *V. C. Osvadă*

PRIMUL ANTICARIAT de cărți românești

la Librăria „Ardealul“ Cluj, Str.
Memorandului Nr. 22

Anticariatul este necesar pentru că o mulțime de instituții nouă trebuie să se alimenteze cu cărți ce nu se mai găsesc în librării. În România anticariatul este foarte puțin organizat. Se vor publica în curând cataloage la îndemâna tuturor. Se găsesc în deosebi cărți literare, istorice, de drept, precum și publicații periodice. Toate bibliotecile au ocazie să și complecteze lipsurile cu ajutorul noului anticariat dela „Ardealul“

În fine o Loteria a cărei tragare nu se mai amână!

E vorba de Loteria Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat. La 16 August anul acesta are loc garantat tragerea ei. — Costă numai Lei 2 — Biletul. Face să cumparați 10 bilete de odată. — Sunt 5412 câștiguri în valoare de 100.000 — 50.000 — 10.000 — etc. Comandați aceste losuri, trimetând banii în mărci poștale sau prin mandat poștal prin Agenția de Publicitate Rudolf Mosse S. A. (Secția Loteria Presei) Cluj, Strada Regina Maria 37.

SĂPTĂMÂNĂ ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Transportul cerealelor. În cel mult o lună de zile secerișul este în toi. Cerealele noastre vor aștepta în gări transportarea lor la porturi sau orașe mari ale țării. Direcția generală a căilor ferate de abea acum s'a trezit că nu are vagoane, și că cu cele 15.000 vagoane închise și 1890 locomotive ale ei, nu va putea face față tuturor cerințelor. Și anul acesta deci suntem amenințați ca, din cauza neprevăderii direcției generale a căilor ferate, întregul nostru comerț de cereale să fie zdruncinat.

Strănsă cu ușa Direcția căilor ferate s'a adresat în grabă vecinilor pentru vagoane. S'au găsit firește industriași străini cari au oferit căilor noastre ferate vagoane cu chirie. Locațiunea prea scumpă însă — 65 lei de vagon pe zi chirie — a împiedicat Statul să găsească în afară vagoanele de care are nevoie.

Și atunci „prevăzătoare” noastre Direcțiuni a căilor ferate, i-a venit în gând ceea ce de mult trebuia să-i vie, ceea ce de mult alții i-a arătat că trebuie să facă, ceea ce în sfârșit, cu o vină criminală, a încetat să facă, să repare în atelierele sale și ele particulare din miile de vagoane ce se ruinează complet pe liniile moarte, ale tuturor stațiilor.

Sperând că va repara — și în cât timp aceasta! — vre-o 4000 vagoane. Direcția generală a căilor ferate, crede că va putea transporta, până în iarnă cerealele ce se vor depozita în gări.

Din neprevădere, din calcule meschine și din alte cauze pe care nu voim să le mai numărăm, Căile noastre ferate, o prind repararea vagoanelor sale, ce începuse cândva, a lăsat administrația transporturilor fără vagoanele necesare comerțului nostru, a ruinat câteva întreprinderi de construcții mecanice unde se reparau o parte, — și se puteau repara mai multe — din vagoanele și locomotivele noastre deteriorate, a ruinat întreg parcul existând de vagoane și mașini folosit până la saturare, și a împiedicat din incapacitate, din neprevădere, sau din criminală intenție normalizarea vieții noastre economice.

Expoziția de mobile aradană. La 15 August se deschide la Arad o expoziție de mobile de artă. Industria de mobile aradană a câștigat piața românească. Astăzi aproape nu se mai aduce un scaun din străinătate. Mobilele, solide, elegante artistice care ies din atelierele din Arad au mulțumit cele mai rafinate gusturi. Mai mult, mobilele arădene au început să pătrundă în Iugoslavia, Italia și chiar în America de Sud. Este o victorie românească, căreia îi suntem de două ori mulțumitori. Expoziția de mobile din Arad va fi și o mândrie națională și o victorie economică a industriei românești.

Înpușterea întreprinderilor. O măsură bună a propus Camera de comerț și industrie din București, Ministerul de finanțe, și anume: înapunerea întreprinderilor industriale și comerciale să fie făcută de comisiuni speciale ale administrației financiare nu de agenții fiscalului la sediul întreprinderii. Prin aceasta atât fiscal cât și întreprinderile au siguranța obiectivității înapunerii, raporturile bune sau cele care ar exista între agenți și întreprinderi ne intrând supt nici-o formă în joc.

Ungaria și întreprinzătorii supuși români. De curând Ministerul de comerț ungar a dat o ordonanță autorităților industriale ungare ca să nu ceară supușilor români alte condițiuni, decât acele ce se cer supușilor unguri și prevăzute în legea privitoare la industrie în ce privește eliberarea autarizațiilor industriale.

De sigur această dispoziție nu privește în fond decât foștii întreprinzători supuși unguri, fiindcă români cari să dorească să internezeze industriei în Ungaria nu vor fi. Aceasta însă nu are nici o însemnătate, importantă este altă considerație.

Ungaria totdeauna a creiat un regim de favoare industriei. În această țară fabricile nu erau lovite în existența lor, nici stânjinite în funcționarea lor, ci din contra sprijinite de fapt de un Stat care înțelegea ce foloase poate să-i aducă o industrie națională puternică. Acelaș regim, acelaș concepție stăpânește și astăzi în Ungaria, și industriași sunt atrași în toate chipurile pentru a se așeza în această țară. Pentru industriași români, care au de suferit atâtea vexațiuni și atâtea greutăți aici, Ungaria reprezintă un punct de atracție puternic. Acei ce pleacă fie ei maghiari, sau români — indiferent — lasă un gol însemnat în economia noastră fiindcă pleacă cei mai buni, cei mai activi, cei mai capabili de progres.

Jocurile de noroc. Prin lege s'a interzis orice fel de joc de cărți sau de noroc la stațiile balneare și climatice. Proprietarii contravenienți, precum și jucătorii vor fi pedepsiți cu amendă grea și închisoare. Ar fi de dorit ca aceste jocuri care au ruinat atâția oameni, cari au trăit în necinste atâția funcționari, cari au compromis atâtea stațiuni balneare și climatice, să fie cu adevărat oprite. Regretăm că în lege nu s'a prevăzut pedepsă pentru oamenii poliției care vor tolera case de joc clandestine și care le vor acoperi cu autoritatea lor.

Nu este lege, și mai ales o lege care prohibește un vițiu și o necinste, care să nu fie călcată, dacă autoritatea însăși nu va garanta perfectă ei respectare.

Exportul agricol pe 1924. Se cunosc cifrele exportului nostru agricol pe 1924. Ele oglindesc politica noastră agricolă și starea recoltelor diferitelor produse. Grâul având oarecare libertate comercială măcar temporară, ne-a dat 254198 tone la export, față de 70114 în 1923. Trebuie să regretăm că această libertate a fost dată într'un an slab agricol și nu în anii precedenți, când disponibilități mai mari puteau fi exportate cu folos pentru țară. Anul acesta a trebuit, pentru echilibrul consumului intern să se importe grâu american.

Secara de asemenea, s'a exportat în 1924 de trei ori mai mult ca în 1923, adică 30516 tone față de 10780. —

Și la porumb am avut un plus de export: 739666 tone în 1924, față de 669382 tone în 1923.

Am avut un deficit considerabil la orz și ovăș, respectiv 276479 tone și 89899 tone în 1924, față de 798084 tone și 168467 tone în 1923, din cauza dezastrușei producții a acestor cereale în anul trecut.

Din aceste cifre se poate deduce că, în afară de împrejurări agricole nenorocite când producția ar putea fi redusă, și

deci și exportul, din cauze independente de voința noastră, cu o politică agricolă cumințe ne putem ușor și repede apropia de situația exportului nostru dinainte de războiu.

Aceasta ar fi, desigur nu revalorizarea, dar indiscutabila stabilizare a leului.

Legături materiale între Ardeal și Vechiul regat. Sunt în lucru trei linii noi de cale ferată care să lege Ardealul de țara românească. Linia Bumbesti-Liveni va face legătura între Oltenia (Tg. Jiu) și Petroșani; linia Brașov-Nehoiși, unde se construiește cel mai lung tunel din țara, va lega Brașovul de Galați și Brăila prin vechiul drum al Buzăului; linia Ilva mică — Vatra Dornei va lega partea de nord a Ardealului cu nordul Moldovei. Sunt trei legături materiale noi între Ardeal și țara românească, care vor ajuta orientarea acestei noi provincii și mai mult către centrele comerciale ale țării.

Și altă dată pe aceste căi s'au făcut între aceste țări românești, de ambele laturi ale Carpaților, schimb de mărfuri și schimb de sentimente românești. Acum nu va fi altfel.

Camerile muncii. Fără ca legea pentru organizarea camerilor de muncă să fi trecut prin Parlament, consiliul de miniștri a luat hotărârea ca aceste camere să fie organizate anticipat și votarea legii în toamnă să le găsească organizate, pentru a nu se pierde timp. Cauza este atribuțiunea lor constituțională de a da patru senatori.

Se vor organiza 61 camere de muncă. Ardealul și Banatul vor avea 18 camere.

Atribuțiunile, care li s-au dat deocamdată, coincid în total cu atribuțiunile inspectoratelor de muncă. — Va trebui să se găsească calea armonizării acestor instituții.

BIBLIOGRAFIE

Au apărut în Biblioteca social-economică a revistei Societatea de mână și se află de vânzare în librării, următoarele volume:

Petru Suciu: Problema ardeleni Lei 20
N. Dașcovici: Problema păcii și
Tratatul obligator dela Geneva. . . Lei 20
Dr. Dom. Stanca: O anchetă la
un liceu . . . Lei 20

Onisifor Ghibu: Statistica învățământului din România întregită . Lei 30

Sabin Opreanu: O ancheta a Românilor din Săcuime . Lei 8

Cine comandă direct la administrația revistei toate volumele plătește pentru toate 5 numai 85 lei.

In numărul viitor:

Tib. Brediceanu: Impresii muzicale din Basarabia.

Ștefan Meș: „Din viața păstorilor ardeleni în principatele române continuare.”

Fonciera Societate Anonimă de Asigurări Generale Cluj.

Activ. Bilanțul general pe 31 Dec. 1924. — Bilanz pro 31-ten Dez. 1924. Pasiv.

Numerar la Centrală — Bargeld bei der Zentrale	392170	29	Capital social — Aktienkapital		
Numerar la diferite bănci — Bargeld bei verschiedenen Bankinstituten	6084078	26	Fond de rezervă pentru organizare — Organisations-Reservefond		
Imobile — Immobilien	5	5364	Fond de rezervă — Reservefond		
Imp. umuturi ipotecare — Hypothekendarlehen	558000	—	Reserve de Prime minus partea reasiguratorilor: — Prämienreserve abzüglich des Rückversicherungs-Anteiles:		
Efecte — Effekten	108952	30	a) Incendiu — Feuer	5000000	—
Cambii — Wechsel	760018	36	b) Furt prin spargere — Einbruch-Diebstahl	800.00	—
Imprumuturi pe polițe de asigurare asupra vieții — Darlehen auf Lebensversicherungs-Polizzen	105070	—	c) Accidente — Anfall	2538018	90
Numerar și pretensiuni la reprezentanțe Bargeld u. Vorderungen bei unseren Vertretungen	14650021	66	d) Răspundere civilă — Haftpflicht	164557	04
Societăți de asigurare — Vers.-Gesellschaften	1274973	51	e) Rezerve de prime și prime transitorii la „Viață” — Prämienreserven in der Lebensabteilung und Uebergangsprämien	403313	23
Societăți de reasigurare — Rückversicherungs-Gesellschaften	4539312	50	Rezerve de Daune minus partea reasiguratorilor: — Schadenreserve abzüglich des Rückversicherungs-Anteiles:		
Diversi debitori — Verschiedene Debitoren	2296709	66	a) Incendiu — Feuer	2984319	60
Spese de organizare — Organisations-Spesen	680849	23	b) Furt prin spargere — Einbruch-Diebstahl	16061	19
Mobilar și inventar — Mobilar und Inventar	290000	—	c) Accidente — Unfall	37000	—
			d) Răspundere civilă — Haftpflicht	8250	—
			Societăți de asigurare — Vers.-Gesellschaften	110.00	—
			Societăți de reasigurare — Rückversicherungs-Gesellschaften		311311
			Diversi — Verschiedene Kreditoren		2895552
			Raport din anul 1923 — Fürtrag vom Jahre 1923		15310524
			Profit pe anul 1924 — Reingewinn pro 1924	42797	86
				758895	22
					801693
					08
					3225520
					31

Cluj, la 31 Decembrie 1924. — Cluj, den 31. Dezember 1924.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE. — DER DIREKTIONSRAT.

Revidiat și aflat în consonanță cu registrele Societății. — Revidiert und mit den Büchern der Gesellschaft im Einklang befunden.

COMITETUL DE CENSORI. — DER AUFSICHTSRAT.

„Cartea Românească”
Societate Anonimă București
Capital Lei 50,000.000

Institut de arte Grafice, Editură și Librărie. Cărți didactice și literare, române și străine. Registre și furnituri de birou, rechizite de școală. Tipografie. Legătură, Steriotipie, Litografie, Turnătorie de litere, Cartonaje. Confecțiuni de hârtie.

Secție specială de obiecte de artă, marochinerie, cristaluri, jucări, etc.

„Fotoglob” Atelier special de fotografie.

Direcțiunea: Bulev. Academiei 3-5, București.

Magazine de desfacere și Ateliere grafice.

București: Bvd. Academiei 3-5, Cal. Moșilor 62-64 (Librăria Sfetea). Str. Șelari no. 12 (Librăria Joanițiu). Str. Paris No. 16 (Göbl-Rasidescu), Șoseaua Bonaparte No. 18-72.

SUCURSALE:

Cluj: Piața Unirii 7 și Calea Dorobanților No. 14-16
Timișoara: Str. Eugen de Savoia No. 7 și Strada Tepeș-Vodă No. 2.

Societatea Afiliată: „Cartea Românească din Valea Târnavei” S. A. Diciosânmărtin.

Adresa

1440

D. Dr. Victor Deleu, director.

Cluj

Calea R. Ferdinand 34

„LEBADA“ S. A.

IN CLUJ, STR. IAȘILOR Nr. 14.

Prima fabrică română de **PLAPOME**, saltele, vestimente de pat, vată și pentru prelucrare de pene aranjată cu curent electric.

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

Mare depozit de lămpi și material electric!

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

ARDEALUL S. A. INST. DE ARTE GRAFICE CLUJ
STRADA MEMORANDULUI Nr. 22.

Tipografia Ardealul

execută lucrări tipografice, imprimate, cărți în cele mai bune și mai artistice condițiuni tehnice.

Librăria Ardealul

este asortată cu ultimele cărți românești și streine, cu reviste și tot felul de rechizite școlare. Mare desfacere de cărți didactice. Depozit bogat în registre de contabilitate. — Intelectualii vizitează des această librărie pentru a se pune la curent cu noutățile literare și științifice.

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.

Cluj, Regele Ferdinand No. 38.

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu industrializarea lemnului și finanțarea întreprinderilor similare.

Capital social lei 65,000.000. — Uzine:

Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea Drăganului (Poeni).

Magazin de încălțăminte

PETRE S. BACIU

București, Strada Academiei No. 16.

Se găesc gata și comenzile se efectuează prompt.

Produsele fabricii de bere

CZELL din CLUJ
(Mănăstur)

bera albă

„**URSUS**“

și berea din malț dublu

„**HERCULES**“

Avem onoare a aduce la cunoștință onoratului Public, că

FIRMA NOASTRĂ

cu RENAME MONDIAL

a deschis și în Piața Clujului o filială, anume în Piața Unirii Nr. 15 și invităm cu toată stima onor. Public, să viziteze magazinul nostru

JULIUS MEINL

— BEA —